

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2015–2016

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Tomáš Rohovský

**Problematika romské menšiny v českých zemích
od r. 1948 do současnosti**

Praha 2016

Vedoucí bakalářské práce: doc. Ing. Štefan Danics, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2015-2016

BACHELOR THESIS

Tomáš Rohovský

**Issues of Romany minority in the Czech lands
since 1948 to present day**

Prague 2016

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

doc. Ing. Štefan Danics, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 2. března 2016

Tomáš Rohovský

Poděkování

Děkuji svému vedoucímu bakalářské práce doc. Ing. Štefanu Danicsovi, Ph.D. za vedení mé práce, poskytnutí rad a připomínek s jejím sepsáním spojených.

Anotace

Práce se zabývá problematikou romského etnika na území českých zemí od roku 1918 do současnosti. Otázka Romů je v tomto státě velmi nepopulární a veškeré zmínky s nimi spojené vyvolávají u majoritní části společnosti negativní ohlasy. Toto má zcela jistě spojitost s neznalostí romské historie, důvod je možno hledat i v nedostatku písemných zmínek, v nepochopení kulturních rozdílů a s nimi spojené násilné asimilace, která je stírala a vedla k přejímání vnějších, vesměs negativních rysů většinové společnosti. Stejně tak je odsuzující pohled důsledkem pozitivní diskriminace ze sedmdesátých let. Z těchto důvodů je v práci pojednáno o historii Romů na našem území, o snahách narovnání postavení dané menšiny na úroveň většiny a to jak ze strany nevládních, tak i vládních a unijních organizací. V neposlední řadě je její součástí výzkum vnímání postavení Romů ze strany české populace a výzkum provedený na území sociálně vyloučené lokality v Kraji Vysočina.

Klíčová slova

Dotazník, integrace, majoritní společnost, Romové, romské etnikum, romská historie, romská minorita, romská národnost.

Annotation

This thesis is aimed at the issues of Romany people in in the Czech lands since 1918 to present day. The matter of Romany people in this country is very controversial and all references to them cause a wave of negative feedback from the majority of our population. This most likely goes hand in hand with the lack of knowledge about Romani history, the cause can also be found in the lack of writings, misunderstanding of cultural differences and the forced assimilation linked to it. The way of assimilation leads to adopting of mostly negative characteristics by the majority of population. Moreover, the view caused by positive discrimination from the 70s can also be condemned. For the reasons mentioned above, my thesis is focused on the history of Romany people in our lands and the efforts of governmental and European organizations to elevate the minority on the same level with the majority. Last, but not least, this thesis also contains a survey of attitudes of the Czechs towards the Romany people and a research done in the socially isolated location in the Vysočina region.

Key words

Integration, majority society, questionnaire, Roma, Romany ethnic group, Roma history, Roma minority, Roma nationality.

Obsah

Úvod	8
1 Romové v České republice	10
2 Historie Romů na území Čech a Moravy	12
2.1 Úvod k romské historii	12
2.2 Příklad Romů do Čech a na Moravu	12
2.3 Romská historie od 16. století do roku 1740.....	13
2.4 Romská historie v letech 1740 až 1918.....	15
2.5 Romská historie v letech 1918 až 1939.....	16
2.6 Romové v období okupace	19
2.7 Romská historie od roku 1945 do roku 1989	23
2.8 Romové od roku 1989 do současnosti.....	27
3 Aktuální postavení Romů na našem území	30
3.1 Průzkum v sociálně vyloučené lokalitě	30
3.2 Rozhovor s ředitelkou Muzea romské kultury	38
4 Činnost nevládních neziskových organizací zaměřená na postavení Romů v ČR.....	48
4.1 Normy zabývající se romskou problematikou v ČR	48
4.2 Nevládní neziskové organizace působící v Česku	56
5 Výzkum vnímání postavení Romů v ČR	59
Závěr	67
Seznam použitých zdrojů	69
Seznam obrázků a grafů.....	72

Úvod

Cílem mé bakalářské práce je nastínit příchod romského etnika na území Čech a Moravy, jeho diskriminaci v průběhu staletí do současnosti, kdy už se však dá hovořit o snaze o narovnání vztahů. Nedílnou součástí této práce je analýza aktuálního postavení Romů v České republice a zmapování pohledu lidskoprávních organizací na danou problematiku.

Současná Česká republika a její majoritní obyvatelstvo nemá s menšinami příliš velké zkušenosti. Je to dáno jednak poválečným vysídlením té německé, jednak také tím, že ty nynější, např. slovenská, ukrajinská, pochází ze stejného či obdobného kulturního prostředí a svojí mentalitou ani vzhledem se od většinové společnosti neliší. Vietnamská menšina je pro zbytek obyvatelstva zase uzavřená a z nákupu zboží u vietnamských prodejců má zisk. Vzhledem ke své nezkušenosti s menšinami je obyvatelstvo České republiky ve vztahu k romské populaci netolerantní a diskriminační. Toto je také znásobeno neznalostí historie romského etnika, které z tohoto důvodu budu věnovat ve své práci prostor. Jsem přesvědčen, že právě její neznalost a nevědomost o tom, jakým způsobem byli Romové během 600 let pobytu na našem území pronásledováni a diskriminováni, jakým způsobem bylo naloženo s původním českým romským obyvatelstvem v období nacistické okupace, vede k diskriminaci i v současné době. V neposlední řadě je nutno onu historii spojit s romskou psychikou, na niž měly a mají negativní zkušenosti neoddiskutovatelný vliv, což se nejvíce projevuje na tzv. existenciálních úzkostech. Vytlačování Romů na okraj společnosti vede k zásadním změnám ve fungování jejich společenství, tradiční struktura je narušována zkušenostmi mladých s drogami, gamblerstvím, upadá vliv hlavy rodiny, kvůli lichvě, která funguje v rámci komunity, se sociálně slabší jedinci dostávají na samé dno i uvnitř jí.

Ve své bakalářské práci si беру za úkol analyzovat aktuální postavení Romů v České republice, dle zákonných norem jsou na stejné rovině jako majorita, jejich chápání je však ovlivněno netolerantním přístupem obyvatelstva k nim i netolerantností Romů samotných. Řešení problematiky tedy není dáno pouze přístupem většiny, ale musí být řešeno oboustranně a zcela jistě se neobejde bez

vzájemných kompromisů a hlavně bez pochopení vzájemných kulturních a sociálních rozdílů. Do pojednání bude zahrnut i pohled lidskoprávních organizací na příkladu vstřícných kroků vůči dané menšinové komunitě, pohled unijních orgánů, kde je tato problematika značně sledována a do třetice i pohled státní.

V neposlední řadě zde bude proveden i výzkum v jedné ze sociálně vyloučených komunit Kraje Vysočina a výzkum z pohledu většinové společnosti.

1 Romové v České republice

Romové jsou součástí české společnosti už několik století. Během nich proběhl demografický vývoj určitým procesem. Území České republiky je v současné době obýváno odhadovaným počtem 250 000 až 350 000 Romů. Je to ve znatelném rozporu se sčítáním lidu z roku 2011, kdy romskou národnost uvedlo 5 000 osob, moravskou a romskou 113 osob, českou a romskou 7 026, slezskou a romskou 5 osob a slovenskou a romskou 573 osob. Dohromady se jednalo o 12 852 osob.¹ Dle průzkumu v sociálně vyloučené lokalitě Kojatice-Horky bylo na 10 % vzorku zdejších obyvatel zjištěno, že nevidí rozdíl mezi občanstvím a národností.

Romské etnikum nebylo nikdy homogenní a v současné době jsou na území Česka čtyři skupiny. Nejpočetnější z nich jsou slovenští a maďarští Romové, společným jménem Rumungri. Těch je přibližně 90 %. Početem druhou je pak skupina olašská s asi 10 %. Čtvrtá a pátá je s nepatrným zlomkem z celkového počtu skupina původních českých Romů a německých Romů Sintí, kteří byli během nacistické okupace Československa bezmála vyhlazeni, přičemž z původního počtu cca 6 000 jich konce války dožilo přibližně 600. Následoval poválečný odsun německého obyvatelstva na základě dekretů prezidenta Beneše a nutnost doplnění uvolněných míst v průmyslu a ve vztahu k nim i bytových jednotek. Z toho důvodu bylo osloveno slovenské romské obyvatelstvo, pro které byla nabídka značně lukrativní. Opustili tedy své původní komunity a toto vytržení z původního stylu života vedlo k tomu, že se z něj začalo vytrácet romství. Rozdíl v bydlení byl markantní. Několik desítek generací Romů žilo svůj život poblíž venkovských obcí například pouze v zemljankách a tomuto jej mělo uzpůsoben. Přesun do větších městských center a moderního bydlení Romové neuměli využívat, v současné době se jedná o třetí generaci, což je velmi krátká doba na určitou asimilaci ve vztahu ke způsobu bydlení. Původní příjmy byly převážně v naturáliích, které neumožňovaly

¹ Český statistický úřad. *Veřejná databáze*. [online]. [cit. 2015-12-10]. Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&evo=&str=&udIdent=&pvo=OBCR614A&pvoch=&zo=N&vyhltext=&verze=-1&nahled=N&sp=N&nuid=&zs=&skupId=&pvo kc=&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~_S~_null_null_&katalog=30715&z=T

plánování. Příjem formou finanční hotovosti plánování vyžadoval, ale Romové na ně nebyli připraveni. Došlo k rozvratu původních komunit, v nichž fungoval starobylý kastovní systém s jasně danými pravidly. Vzájemné sňatky mezi kastami nebyly možné. V systému fungovala nedotknutelnost cizích odpadků, což vede k dnešnímu obrovskému nepoměru mezi krásně čistým vlastním bydlením a znečištěním společných prostor. Čtyřicet let nucené asimilace, kdy například zákon z roku 1958 zakazoval kočování, což postihlo olšské Romy, typické kočovníky, bylo důvodem ztráty vlastní kultury. Neznalost českého jazyka a vytvoření vlastního etnolektu vedlo a stále vede, neboť malé děti jej mají před příchodem do škol již silně zažitý, k obtížnější možnosti vzdělávat se.

2 Historie Romů na území Čech a Moravy

2.1 Úvod k romské historii

Přestože práce není zaměřena na ucelenou historii romského etnika v českých zemích, je nutné ji zde z důvodů pochopení souvislostí aktuálního postavení této komunity zmínit. Právě toto šestisetleté období utvářelo vzájemný vztah mezi Romy a majoritou, mělo dopad na romskou psychiku i myšlení většinové společnosti. Odlišnost Romů je dána nejen jejich jinakostí, ať již na základě vzhledu, v rovině sociální, etnické, či vycházející z jejich způsobu života, který byl ovlivněn nejen jejich zvyklostmi, ale i perzekucemi ze strany původního obyvatelstva. V neposlední řadě zde panuje hypotéza, dle které by znalost historie, která je z důvodu nedostatku písemných zdrojů těžce dohledatelná, mohla vést k částečnému zlepšení vzájemných vztahů. Historické prameny vesměs popisují romskou diskriminaci a jsou dochovány převážně ve formě panovnických dekretů nebo nařízení, či smolných knih, uvádějících kdy, kde a kdo byl popraven, v lepším případě označen cejchem.

2.2 Příchod Romů do Čech a na Moravu

Příchod Romů na území Čech a Moravy lze doložitelně datovat dle záznamů v kronikách uspořádaných národním obrozencem Františkem Palackým a zápisu v knihách města Znojma, do současné doby nedochovaných, do let 1416 a 1417. Zmínky o Cikánech existují i v jiných záznamech, ten nejstarší pochází z Dalimilovy kroniky z roku 1242, nelze však zcela jistě říci, že se v případě osob, o kterých je zde hovořeno, jedná opravdu o Romy. Přicházeli ve skupinách, jejichž vůdcové přejímali tituly užívané v daných zemích a např. z pojmenování vévoda se později vyvinul vajda, což je označení pro osobu stojící v čele obce nebo společenství. Důvod této migrační vlny je s největší pravděpodobností spojen s válkami o nástupnictví na trůn, které vypukly počátkem 15. století v Osmanské říši.

Z letopočtů 1416 a 1417 vyplývá, že vstup na území tehdejšího Českého království byl v období začínajících husitských válek. Byli přijati jako křesťanští poutníci a panovníci jim vystavovali dekrety určené k jejich ochraně. Toto byl i případ císaře Zikmunda Lucemburského, jenž jim roku 1423 vydal na Spišském hradě ochranný glejt. Od jména Zikmund pochází na Slovensku časté romské jméno Žiga.²

2.3 Romská historie od 16. století do roku 1740

Přelom ve vztahu vůči Romům nastal počátkem 16. století. Vzhledem k rozpínavosti Osmanské říše začali být v Evropě obviňováni ze špionáže pro Turky. V českých zemích přišlo první rozhodnutí roku 1538, kdy se moravský zemský sněm usnesl na vypovězení Romů ze země.³ V Čechách samotných byli viněni ze založení požáru Prahy, při němž shořely Zemské desky, což byla nenahraditelná ztráta. Tato událost měla za následek vyvolání císařské pozornosti směrem k romské otázce a vydávání celé řady nařízení, dekretů a patentů. Jednotlivá data budou čerpána z literatury Ctibora Nečase, konkrétně *Romové v České republice včera a dnes*, vydané v Olomouci roku 2002 a *Historického kalendáře, Dějiny českých Romů v datech*, vydané v Olomouci roku 1997.

První mandát vydal císař Ferdinand I. roku 1545 nedlouho po pražském požáru a nařizoval v něm vykazování Romů za hranice království.⁴ V polovině padesátých let 16. století došlo k jeho zpřísnění, kdy po opětovném dopadení měli být muži popraveni. Ženy a děti byly ušetřeny a musely nastoupit na nucené práce. Moravský zemský sněm zůstal pozadu půl století. Roku 1599 zpřísnil své usnesení z roku 1538 a pokud se Romové rozhodli po prvním vypovězení neuposlechnout a vrátit se zpět na území Moravského markrabství, hrozila jim poprava.⁵ V průběhu třicetileté války v letech 1618 až 1648 bylo cítit jisté zmírnění v pronásledování Romů. Konflikt

² HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 14. ISBN 80-7106-615-X.

³ Tamtéž s. 20.

⁴ NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 10. ISBN 978-80-244-1747-9.

⁵ Tamtéž s. 13.

směřoval síly státní moci i obyvatel jiným směrem. Perzekuce dosáhly vrcholu za panování císaře Leopolda I. Rokem 1674 zahájil vydávání dekretů nařizujících vyhošťování Romů za hranice císařství.⁶ Tím se až tak nelišil od svých předchůdců. Zlom nastal příchodem roku 1697. Dekret již nehovořil pouze o vypovídání z jeho dědičných zemí. Při opětovném dopadení čekala muže poprava, děti, v patentu se hovoří o chlapcích, a ženy nařizoval potrestat uříznutím ucha. Nejvýznamnější změnou však byla možnost volně střílet pronásledované Romy.⁷ Změnou století se z dochovaných písemností dají vyčíst i úlevy. Do rozsudku soudu v Mladé Boleslavi jsou zahrnuty úlevy pro těhotné ženy. Při bičování měl být brán ohled na jejich těhotenství. Roku 1706 doplnil císař Josef I. stávající dekry nařízením stavět kolem významných cest cedule zakazující vstup Romům. Dále měly být opatřeny kresbou upozorňující na možné následky. Jedním z vyobrazení byla osoba visící na šibenici.⁸ Roku 1710 České místodržitelství upravilo císařský patent nařízením dopadnout a oběsit všechny muže a chlapce. Ti mladší a ženy přišli o ucho. Bylo dokonce konkretizováno, o které. V Čechách o pravé, na Moravě o levé.⁹ Císař Karel VI. do trestu smrti zahrnul i ženy. První dopadení se rovnalo trestu řezání ucha, druhé pak popravě.

Jednotlivá nařízení nejsou uvedena všechna, ani rozváděna do podrobností. Z postihů, které se opakují, jsou uvedeny jen ty nejtěžší. Pouze pro doplnění, jednalo se například o cejchování písmenem „R“ do kůže, odebírání dětí a jejich nabízení k převýchově, trestání majority za poskytování pomoci Romům. Z nařízení je patrné, že Romové nebyli trestáni z rasových důvodů, ale kvůli své jinakosti kulturní a sociální, či narušování ekonomiky. Ekonomiku narušovali svým řemeslným umem, třeba coby kováři, což se nelíbilo starousedlíkům organizovaným v rámci cechů. I to bylo jedním z důvodů, proč se nesměli usazovat a zajistit si obživu řemeslem či hospodařením. Museli za ní kočovat a toto s sebou někdy neslo i narušování práva,

⁶ NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 14. ISBN 978-80-244-1747-9.

⁷ Tamtéž s. 15.

⁸ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 21. ISBN 80-7106-615-X.

⁹ NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 18. ISBN 978-80-244-1747-9.

například krádežemi. A co hlavně, kočující obyvatel císařství byl těžko kontrolovatelný státní mocí.

2.4 Romská historie v letech 1740 až 1918

Roku 1740 nastoupila na trůn Rakouského císařství Marie Terezie a v životě Romů nastalo jisté uvolnění, ovšem převážně v uherské části monarchie a na Moravě. Ekonomicky uvažující panovnice upouštěla od poprav a vyhánění osob romského etnika, ale snažila se o jejich usazování a zapojování do hospodářství a vyžadovala povinnou školní docházku, což však bylo dáno všem obyvatelům monarchie na základě jejího zavedení v roce 1774. První návrh ohledně usazování Romů na stálých místech byl přijat roku 1761 a týkal se pouze uherské součásti monarchie.¹⁰ Tento byl roku 1767 doplněn dekretem hovořícím o asimilaci Romů, který vyslovoval zákaz romštiny a kočování, které bylo možno provozovat pouze s cestovním pasem, ale jelikož dekret dále hovořil o zákazu spaní venku, mohlo být toto cestování pouze krátkodobé, aby bylo možno vrátit se do místa stálého pobytu. Takto podaná asimilace se však minula účinkem.¹¹ Další významnou změnu přinesl syn Marie Terezie císař Josef II. Opět se odehrála v Uhrách a na jejím základě zde byli Romové považováni za poddané, čímž jejich vykazování a vyhánění ze země nepřipadalo v úvahu. Postupem let, konkrétně na přelomu 18. a 19. století se v pramenech dochovaly čím dál častější zápisy ohledně vydávání cestovních pasů Romům, což vypovídá o určitých úspěších asimilace. Její prosazování je cítit i z dekretu nejvyšší dvorské kanceláře nařizující Romům žít v trvalých příbytcích a mít také trvalý zdroj obživy. Připomíná rovněž školní docházku zavedenou Marií Terezií, jejíž dodržování měly dbát farní a školní úřady. Přibývání nového romského obyvatelstva mělo být zabráněno jeho vykazováním za hranice. Rok 1866 přinesl do života monarchie porážku ze strany Pruska a na tu následujícího roku navázalo

¹⁰ NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 29. ISBN 978-80-244-1747-9.

¹¹ Tamtéž s. 31.

vyrovnání mezi Rakouskem a Uhrami. Tímto vznikla tzv. dualistická monarchie, jež se dá pro zjednodušení nazvat federací. Toto soustátí přineslo i další protiromské opatření, jež zakazovalo jejich migraci z jednoho státu do druhého.

Přelom 19. a 20. století nastolil, tak jako v letech dřívějších i pozdějších, opět zákaz kočování. Obec, kde měl ten který Rom domovské právo jej, musela zaměstnat a dohlížet na vzdělávání dětí. Roku 1908 zavedlo české místodržitelství 3x ročně romské sčítání a jeho výsledky byly vztahovány k těm předchozím a na jejich základě vyvozovány důsledky formou zvýšeného dohledu bezpečnostních složek.¹² Na sčítání o čtyři roky později navázalo četnictvo mapováním jednotlivých romských skupin, jejich tábořišť a doby, kdy se v nich zdržovaly. Informace pak byly využity při pozdějším vyšetřování a odhalování protiprávního jednání, které by mohlo souviset s romskou komunitou.

2.5 Romská historie v letech 1918 až 1939

Samostatné Československo vzniklé 28. října 1918 se vůči Romům bezmála deset let chovalo liberálně. 14. července 1927 přišel zlom formou zákona číslo 117/1927 Sb., o potulných cikánech, který reagoval na dlouhodobé tlaky na zavedení protiromských opatření. Právní předpis hovořil o tom, kdo je za cikána považován, jednalo se o osobu toulající se z místa na místo, tuláky, kteří se štítí práce a všichni shodně museli žít cikánským způsobem života. To, že po určitou část roku měli stálý pobyt, je ze zákona nevyklučovalo. Dle § 4 zákona číslo 117/1927 Sb. se osoby starší čtrnácti let uvedené v § 1 musely prokazovat tzv. cikánskou legitimací, v níž byly kromě popisu nositele i jeho otisky prstů. Kočování bylo povoleno pouze rodinám, které byly vybaveny povolením ke kočování, kde byla uvedena vozidla a zvířata, s kterými tuto činnost provozovaly. Další ustanovení v něm se zaobírala místy pohybu.¹³

¹² NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 49. ISBN 978-80-244-1747-9.

¹³ Zákon č. 117/1927 Sb. o potulných cikánech, poslední stav textu. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 2016-01-12].

Zákon číslo 117/1927 Sb. byl 26. dubna 1928 doplněn prováděcím vládním nařízením číslo 68/1928 Sb., které upřesňovalo provádění soupisu a evidenci potulných cikánů, náležitosti související s cikánskými legitimacemi a kočovnickými listy a odnímání dětí, o čemž se v zákoně číslo 117/1927 Sb. hovořilo v § 12 a dle něhož mohly být odejmuty ty děti mladší osmnácti let, o které nebylo dobře pečováno. Dále se rozepisovalo o zapojení obcí do protiromských opatření, která například opravňovala starosty obcí mimo působnost státních policejních orgánů vydávat povolení k táboření osobám, na něž se zákon vztahoval.¹⁴ Prováděcí vládní nařízení bylo následně doplňováno výnosy jednotlivých ministerstev, které postupy ještě více upřesňovaly, například výnos ministerstva vnitra číslo 25.452/2 ze dne 15. června 1928, který se přímo zabýval vydáváním cikánských legitimací a kočovnických listů, ty mělo ve své kompetenci Ústředí pro evidenci potulných cikánů. Cikánská legitimace byla vydána bezmála 40 000 osobám.

Po mnichovském diktátu vídeňské arbitráži následovalo odstoupení části území Československa Německu a Maďarsku. To s sebou přineslo přesuny Romů z těchto území do vnitrozemí. Migrace však přišla již dříve a souvisela s nástupem Adolfa Hitlera k moci a zavedení tzv. norimberských zákonů roku 1935. Tento nárůst počtu romské menšiny vyvolal odpor majoritní části společnosti a vedl k úvahám o zřízení koncentračních táborů. To přineslo vládní nařízení číslo 72/1939 Sb., o kárných pracovních táborech ze dne 2. března 1939, které dle jednotlivých paragrafů k jejich zařazení určeny nebyly, týkaly se osob práce se štítících, ale dle znění zákona číslo 117/1928 Sb. a vládního nařízení číslo 68/1928 Sb. by pravděpodobně Romové poměrnou část osazenstva představovali.¹⁵

¹⁴ Vládní nařízení č. 68/1928 Sb. jímž se provádí zákon ze dne 14. července, č. 117 Sb. z. a n., o potulných cikánech, poslední stav textu. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 2016-01-12].

¹⁵ Pozn. autora: při čerpání z dobových právních norem je dodržována dobová gramatika, viz cikán místo Cikán či Rom.

Obrázek 1: Část soupisu Romů na základě z. č. 117/1927 Sb.
a vl. nařízení č. 68/1928 Sb.

- 3 -

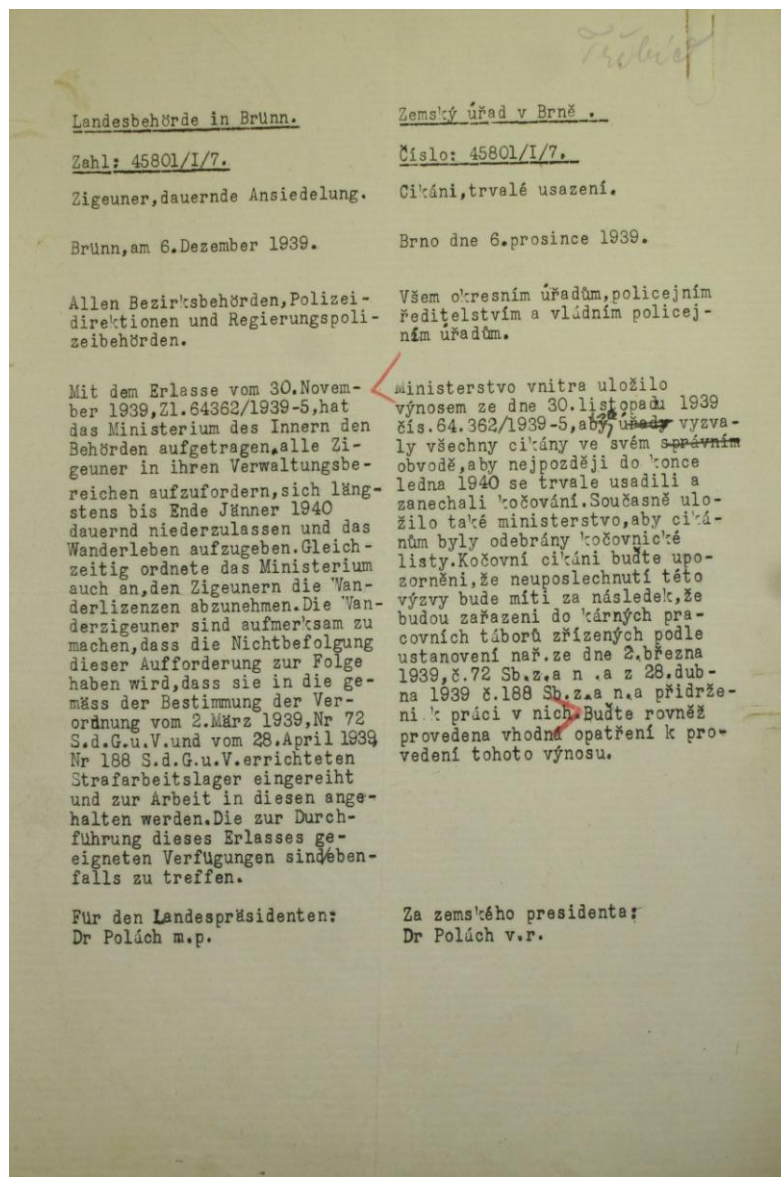
Zem. četr. vel. pro	Sídlo pátrací stanice	Počet cirkárných při- stížných v obvodu pátr. stanice při předběž. soupisu	Obvod pátrací stanice tvoří polit. okresy s četn. velitelství- mi	Počet cirkárných při- stížných v okrese při předběž. soupisu	Přibližná potřeba legitimací					Soupis bude prováděn v době
					českých	česko- německých	slovenských	slovensko- maďarských	česko- ukrajinských	
Č e c h y	Tábor	355	Tábor	90	90	-	-	-	-	od
			Mílevsko	25	25	-	-	-	-	1.11.1928
Č e c h y	Chrudim	355	Sedlčany	60	60	-	-	-	-	do
			Benešov	100	100	-	-	-	-	15.11. 1928
Č e c h y	Olomouc	440	Pelhřimov	60	60	-	-	-	-	1928
			Kamenice n. L.	20	20	-	-	-	-	30-11. 1928
Č e c h y	Uher. Hradiště	1035	Chrudim	100	100	-	-	-	-	od
			Pardubice	170	170	-	-	-	-	1.12.1928
Č e c h y	Brno	485	Vys. Mýto	15	15	-	-	-	-	do
			Litomyšl	10	10	-	-	-	-	20.12.1928
Č e c h y	Jihlava	360	Lanškroun	50	40	10	-	-	-	do
			Polička	10	10	-	-	-	-	20.1. 1929.
Č e c h y	Znojmo	390	Olomouc	90	90	-	-	-	-	od
			M. Beroun	50	40	10	-	-	-	1.1.1929
Č e c h y	Mor. Ostrava	370	Sternberk	60	50	10	-	-	-	do
			Rýmařov	10	5	5	-	-	-	1929.
Č e c h y	Mor. Ostrava	370	Šumperk	20	-	20	-	-	-	od
			Zábřeh	25	25	-	-	-	-	21.1.1929
Č e c h y	Mor. Ostrava	370	Litovel	10	10	-	-	-	-	do
			Frostějov	140	140	-	-	-	-	10.2.1929.
Č e c h y	Mor. Ostrava	370	Frýdek	90	60	30	-	-	-	od
			Čes. Těšín	130	115	15	-	-	-	21.1.1929
Č e c h y	Mor. Ostrava	370	Fryštát	60	30	30	-	-	-	do

Zdroj: Státní okresní archiv Třebíč, fond OÚ, karton č. 367.

2.6 Romové v období okupace

15. března 1939 byly zbytky českých zemí, od kterých se předchozí den odtrhlo Slovensko, okupovány nacistickým Německem a 16. března 1939 následovalo vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava. Hned 28. dubna 1939 bylo vládní nařízení číslo 71/1939 Sb. nahrazeno vládním nařízením číslo 188/1939 Sb., kterým bylo vládní nařízení o kárných pracovních táborech změněno.

Obrázek č. 2: První strana nařízení Zemského úřadu v Brně ohledně vyhlášky ministerstva vnitra ve věci trvalého usazení Romů

Zdroj: Státní okresní archiv Třebíč, fond OÚ, karton č. 367.

Předpis nijak zásadní změny nepřinesl. 30. listopadu 1939 pak přišel výnos ministerstva vnitra, jímž bylo cikánům zakázáno kočování a nařízeno nejpozději do konce ledna 1940 trvalé usazení. Jelikož bylo kočování zakázáno, museli Romové odevzdat kočovnické listu pod hrozbou umístění do kárných pracovních táborů. Bezpečnostní složky, to znamená četnictvo, státní policie a obecní policie, musely situaci sledovat a podávat o ní informace. Toto značně usnadňoval stále platný zákon číslo 117/1927 Sb., který se ve své době řadil k nejpřísnějším k Evropě.

V srpnu roku 1940 byly kárné pracovní tábory zřízeny. Pro Čechy v Letech u Písku a pro Moravu v Hodoníně u Kunštátu. Vzhledem k tomu, že musel být brán zřetel na vládní nařízení číslo 71/1939 Sb. a 188/1939 o kárných pracovních táborech, dle nichž se jejich osazenstvem měly stát osoby bez obživy a vyhýbající se práci, ovšem pouze muži starší osmnácti let, Romové v nich měli v jednotlivých měsících podíl od 5 % do 25 %.¹⁶

S rokem 1942 přišlo značné přitvrzení protiromských opatření. Lze vycházet z předpokladu, že to souviselo s nástupem Reinharda Heydricha na místo zastupujícího říšského protektora Protektorátu Čechy a Morava 27. září 1941. První zákonné opatření týkající se významněji konečného řešení romské otázky bylo vládní nařízení číslo 89/1942 Sb. o preventivním potírání zločinnosti z 9. března 1942. Popisovalo plánovitý policejní dohled, policejní preventivní vazbu a v § 8 bylo uvedeno, že ona policejní preventivní vazba bude vykonávána ve sběrných táborech, v které se promění dosavadní kárné pracovní tábory. Paragraf 18 pak obsahoval zvláštní nařízení o cikánech, kdy jeden odstavec například zakazoval vzdalování se z místa, kde byli ti kteří Romové evidováni s tím, že druhý ukončoval platnost kočovnických listů.¹⁷

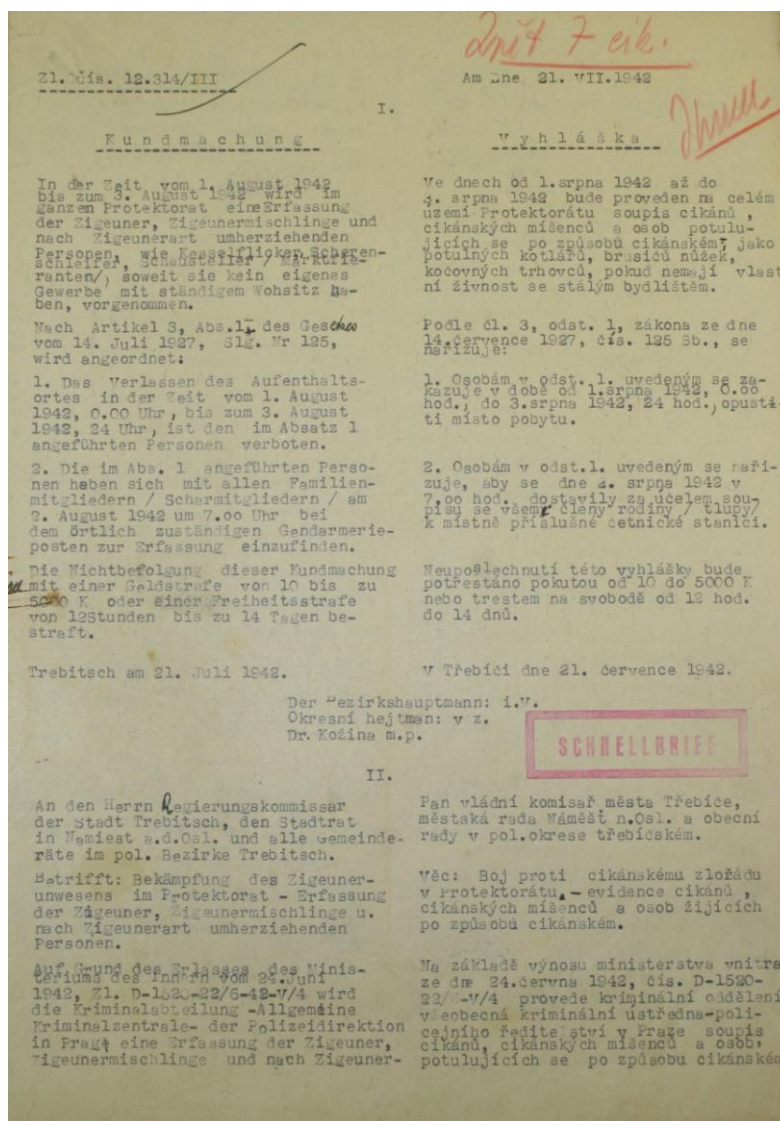
¹⁶ NEČAS, Ctibor. *Holocaust českých Romů*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 1999, s. 18. ISBN 80-7260-022-2.

¹⁷ Vládní nařízení č. 89/1942 Sb. o preventivním potírání zločinnosti, poslední stav textu. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 2016-01-12].

Kromě přejmenovaných sběrných táborů v Letech u Písku a Hodoníně u Kunštátu, zajišťovaly preventivní policejní vazbu zvláštní sběrné tábory v Praze, Brně a Pardubicích.¹⁸

Sběrné tábory v Letech a Hodoníně neměly dlouhého trvání. S příchodem léta 1942 došlo k jejich přejmenování na cikánské tábory a změnou předchozího stavu bylo, že do nich mohly být umísťovány celé rodiny.

Obrázek č. 3: Část vyhlášky z 21. července 1942 vyzývající cikány, míšence a osoby žijící po cikánsku k zaevidování.

Zdroj: Státní okresní archiv Třebíč, fond OÚ, karton č. 367.

¹⁸ CHRASTINOVÁ, Hana. *Právní postavení Romů v Protektorátu Čechy a Morava*. Brno, 2010/2011. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí diplomové práce: JUDr. Bc. Jaromír Tauchen, Ph.D., LL. M. Eur. Int. s. 43.

10. července 1942 vydal generální velitel neuniformované protektorátní policie SS-Standartenführer und Oberst Horst Böhme výnos o potírání cikánského zlořádu. Znamenalo to, že protektorátní bezpečnostní složky provedly soupis veškerých Romů, míšenců a osob potulujících se po způsobu cikánském. Uvedení měli zákaz se od 1. srpna 1942 do 3. srpna 1942 vzdalovat od místa pobytu a dne 2. srpna 1942, v tzv. den evidence cikánů, se museli dostavit na nejbližší četnickou stanici k zaevidování.

Menší část zaevidovaných romských rodin byla okamžitě umístěna do cikánských táborů v Letech u Písku a Hodoníně u Kunštátu. Osoby, které zůstaly na relativní svobodě, byly postupně deportovány do koncentračního tábora v Osvětimi-Březince. Ty byly následovány Romy žijícími v otřesných podmínkách v cikánských táborech, kde propukly epidemie břišního a skvrnitého tyfu. Tábory byly střeženy protektorátním, tedy českým četnictvem. Poté, co byly vězni cikánských táborů transportováni do nacistických koncentračních táborů, byly v polovině roku 1943 zrušeny.¹⁹

Z přibližně 6 000 českých Romů se konce války dožilo asi 600 osob. Počet Romů, které si druhá světová válka vzala za oběť, je odhadován na půl milionu.²⁰

Jako příklad protektorátní perzekuce je třeba zmínit i vládní nařízení číslo 119/1943 Sb. ze dne 3. května 1943 o vybírání sociální dávky v Protektorátě Čechy a Morava. Zde je v § 1 psáno o Polácích, Cikánech a Židech, kteří musí platit sociální vyrovnávací dávku k důchodové dani, a v § 2 odstavci 3 jsou Cikáni specifikováni buď jako pravého původu nebo míšenci s poloviční či více než poloviční částí cikánské krve.²¹

Zde na konci podkapitoly je třeba se zabývat hypotézou, která vychází ze srovnání šoa Židů a romského holocaustu a jejich následcích. Vyhraněnost majority vůči těmto dvěma etnikům lze vysledovat už v předválečné době v podobě zákona

¹⁹ CHRASTINOVÁ, Hana. *Právní postavení Romů v Protektorátu Čechy a Morava*. Brno, 2010/2011. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Vedoucí diplomové práce: JUDr. Bc. Jaromír Tauchen, Ph.D., LL. M. Eur. Int. s. 60-62.

²⁰ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 48. ISBN 80-7106-615-X.

²¹ Vládní nařízení č. 119/1943 Sb. o vybírání sociální vyrovnávací dávky v Protektorátu Čechy a Morava, poslední stav textu. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 2016-01-12].

číslo 117/1927 Sb. Za okupace se české četnictvo podílelo na střežení terezínského ghetta a kompletně střežilo cikánské tábory v Letech u Písku a Hodoníně u Kunštátu. Zde nelze opomenout chování členů těchto bezpečnostních složek jak v pozitivním slova smyslu, tak v tom negativním, což byla záležitost hlavně cikánských táborů. Genocidou byla tato dvě etnika na území českých zemí bezmála zlikvidována, ale právě s koncem války přišel ten zásadní rozdíl utvářející vztah majority k oběma minoritám. Zatímco Židé ve většině odcestovali do nově vzniklého Státu Izrael, zdecimovaní čeští Romové byli nahrazeni slovenskými z důvodu potřeby budování hospodářství a zaplnění uvolněných pracovních míst po odsunutých Němcích. Má hypotéza vychází z faktu, že jelikož současná Česká republika není židovským národem takřka obydlena, není ve většinovém obyvatelstvu antisemitismus tak zakořeněn jako anticikanismus. Ten je však znásoben také tím, že po válce přichází slovenští Romové byli vytrženi ze svého prostředí souvisejícího do značné míry se zemědělstvím a vstup do městských aglomerací byl tímto značně ovlivněn, stejně jako s přebíráním negativních návyků a mizejícím romstvím, tedy vykořeněním.²²

2.7 Romská historie od roku 1945 do roku 1989

S koncem války, kterého se dožilo pouze cca 600 osob původního romského obyvatelstva a které se po návratu z koncentračních táborů víceméně integrovalo mezi majoritní část společnosti českých zemí, přišla migrace Romů převážně ze slovenské části republiky. Ta byla jak oficiální, tak neoficiální a způsobil ji odsun Němců do Německa a Rakouska na základě tzv. Benešových dekretů. Z toho důvodu přicházející minorita směřovala převážně do pohraničních oblastí a průmyslových aglomerací, kde byl nedostatek pracovních sil a kde měla pomoci obnovit narušenou hospodářskou prosperitu Československa. Jelikož se uvedené aglomerace nacházely převážně na severu českých zemí, například Ústí nad Labem, Most, Ostrava, zažila

²² Pozn. autora: při čerpání z dobových právních norem je dodržována dobová gramatika, viz cikán místo Cikán či Rom.

demografická mapa sledující rozložení romského etnika v Čechách radikálních změn, neboť v předválečném období se její původní romské obyvatelstvo nacházelo především na jižní Moravě. Vzhledem k tomu, že slovenští Romové pocházeli z agrárního prostředí, kde obývali osady bez základní vybavenosti jakou je vodovodní řad či přístup k vodě, elektřina nebo odpady, znamenal příchod do bytové zástavby průmyslových center značný civilizační skok, na který nebyli oni ani společnost připraveni, což je prvním z důvodů devastace těchto bytů. Druhým, neméně důležitým, je pak nezohledňování příslušnosti k jednotlivým romským skupinám, mezi nimiž panuje nevraživost, což není skutečnost známá většině obyvatel České republiky do současnosti. Tito Romové však byli koncentrováni na jedné lokalitě a takováto koncentrace pak vyvolala problémy. Obdobný dopad na ně měla od roku 1965 realizovaná likvidace osad na Slovensku a následná migrace a rozptylování na území ČSSR. Tím zanikaly rodové komunity, v nichž fungoval život podle jasně daných pravidel. Docházelo k odcizení se rodovému zřízení, v jehož čele stál patriarcha, který řešil spory na základě nepsaného rodového práva.²³ Kvůli tomu postupně mizela společenská kontrola.²⁴

Na roky 1966 až 1968 byl plánován přesun 1.100 romských rodin ze Slovenska do Českých zemí, realizováno bylo přesídlení 494 z nich.²⁵

Romové usazení v průmyslových centrech od jejich původních obyvatel přebírali zvyklosti, především ty zjevné, materiální, duchovní pro ně byly natolik odlišné, že je nedokázali pochopit a vstřebat.²⁶ Starousedlíci byli převážně dělnického původu, v tom lepším případě, a v rámci majoritní společnosti zaujíмали nižší sociální postavení, přejímané zvyklosti byly veskrze negativní až překračující hranice právních norem. Příkladem může být prostituce nebo lichva, pro tradiční rodové zřízení jevy naprosto nepřijatelné.

Profese, v kterých nacházeli v průmyslových centrech pracovní uplatnění, se diametrálně lišily od profesí, kterým se věnovali ve své původní domovině. Jako

²³ Poznámka autora: ČSSR vzniklo roku 1960 se změnou Ústavy.

²⁴ NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5., dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 93. ISBN 80-244-0497-4.

²⁵ ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. Vyd. 4., V nakl. Karolinum 2., rozš. a upr. Praha: Karolinum, 2011. S. 35. ISBN 978-80-246-1909-5.

²⁶ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 52. ISBN 80-7106-615-X.

příchozí z agrárních oblastí byli zvyklí vykonávat sezónní práce na polích, věnovali se tradičním řemeslům jako kovářství, kotlářství, košíkářství. Uvedené fungovalo na vzájemné nepostradatelnosti a Romové pro majoritu nepředstavovali zásadní problém. Kromě legálních činností k nim patřila i ta protiprávní, hlavně krádeže, ale nebyla nijak zásadní v porovnání s nárůstem po migraci, kdy tradiční způsob obživy skončil. Sezónní práce vzaly za své kvůli kolektivizaci, řemesla nahradila průmyslová výroba a Romové se mohli angažovat pouze v nekvalifikovaných oborech jako je nakládka-vykládka vagónů, pomocné práce v hutích, na stavbách a železnici.²⁷

Rok 1950 přinesl zrušení zákona číslo 117/1927 Sb., o potulných cikánech, nový zákon číslo 74/1958 Sb. pak zakazoval kočování. Jeho ustanovení byla realizována i prostřednictvím razií veřejné bezpečnosti. Nejhůře se zákon podepsal na olašských Romech, pro které bylo kočování nedílnou součástí života.²⁸

Zákon číslo 74/1958 Sb. byl přijat s povděkem ze strany ministerstva zdravotnictví, neboť kočování bylo jedním z důvodů nedostatečné lékařské péče a kočující cikáni byli šířiteli nakažlivých chorob, např. tyfu.²⁹

Dle referátu předneseného na celostátním aktivu 20. listopadu 1958 bylo tehdejší romské obyvatelstvo dle usnesení ÚV KSČ rozděleno na tři skupiny. První byli tzv. cikáni usedlí, tedy trvale zaměstnaní se stalým pobytem, někteří z nich byli členové ROH a národních výborů. Druhou byli tzv. cikáni polousedlí, kteří byli typičtí neustálými změnami zaměstnání a pobytu a také pologramotností a negramotností. Třetí pak cikáni kočovní. Ti byli většinou negramotní, bez zaměstnání a žili „nekalým způsobem“.³⁰

Na referátu také zaznělo, že na základě výzkumů bylo zjištěno 46 000 kočujících a polousedlých Romů v tehdejší ČSR, kteří budou díky zákonu číslo 74/1958 Sb., v duchu „socialistického humanismu“, zařazeni do společnosti.³¹

²⁷ NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5., dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 91. ISBN 80-244-0497-4.

²⁸ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 51. ISBN 80-7106-615-X.

²⁹ *Práce mezi cikánským obyvatelstvem*. Praha: Statistické a evidenční vydavatelství tiskopisů, 1958, s. 47. Edice časopisu Národní výbory.

³⁰ Tamtéž s. 7.

³¹ Tamtéž s. 8.

V souvislosti s potíráním negramotnosti osob ve věku od 14 do 45 let napsala Eva Bacíková, pracovnice ministerstva školství a kultury, ve svém článku *Kulturně výchovná práce mezi cikánským obyvatelstvem*: „Pro úspěch převýchovy a výchovy cikánských dětí je rozhodující to, jak velký počet těchto dětí dostaneme pod svůj vliv, z dosahu rodiny, která tuto výchovu brzdí, narušuje a někdy i znemožňuje. Právě tato okolnost vedla k tomu, že jak usnesení, tak i směrnice ministerstva školství a kultury stanoví, že předškolní a mimoškolní péče se má dostat i těm cikánským dětem, jejichž matky nepracují. Je nesprávné chápat tuto zásadu jako privilegování cikánských rodin. Zařadit co nejvíce cikánských dětí do těchto zařízení je v našem zájmu, v zájmu další výchovy těchto dětí.“³²

Ohledně cikánské národnosti uvedl Otakar Zeman ve svém referátu, že dle marxismu-leninismu chybějí základní společenské rysy, dle nichž by se mohlo hovořit o cikánské národnosti, a požadavek na změnu oslovení z cikána na roma je považován za směšný.³³

K tzv. cikánské národnosti se 20. listopadu 1958 vyjádřil i ministr školství František Kahuda, který uvedl, že ve shodě s marxismem-leninismem, má každý etnický celek svůj počátek a konec a cikánské etnikum postupně splývá s majoritní částí obyvatelstva. U jednotlivých národností se dle něj musí brát zřetel na to, zda slouží socialismu a pokud tomu tak není, nejedná se o národnostní hnutí pokrokové. Z toho plyne, že cikánská národnostní otázka je podřízena budování socialismu.^{34, 35}

S přelomem šedesátých a sedmdesátých let komunistický režim od násilné asimilace upustil a včleňování sociálně vyloučené romské populace do většinové společnosti začal řešit pomocí sociálních a materiálních výhod. Romům byly přednostně přidělovány byty, jejich sociální dávky byly finančně zvýhodněny. Výsledek se však lišil od původního záměru. Populace ztratila svoji soběstačnost

³² *Práce mezi cikánským obyvatelstvem*. Praha: Statistické a evidenční vydavatelství tiskopisů, 1958, s. 38. Edice časopisu Národní výbory.

³³ Tamtéž s. 22.

³⁴ Tamtéž s. 28.

³⁵ Pozn. autora: při čerpání z dobových publikací je dodržována dobová gramatika, viz cikán místo Cikán či Rom.

a vytvořila si závislost na státní moci. V očích majority to vyvolalo ještě větší odpor.³⁶

Během komunistické éry a jejich státem řízené násilné asimilace byla mluva romským jazykem zakazována. Vymýcení romštiny se považovalo za jeden z předpokladů úspěchu asimilace. Výsledkem bylo, že romští rodiče na své děti mluvili pouze česky, respektive češtinou, kterou pochytili od svého okolí, ta byla nespisovná s příměsí romštiny. Následkem toho budoucí generace hovořily pouze etnolektem češtiny, ani jeden z jazyků, romštinu a češtinu, neovládaly dokonale. Tento problém se projevuje do současnosti a v nejhorším případě může dospět až k zániku tzv. spisovné romštiny. Přitom výzkumy bylo zjištěno, že dítě vychovávané v jednom jazyce, má předpoklady bezproblémově se naučit jinému jazyku.³⁷

2.8 Romové od roku 1989 do současnosti

Datum 17. listopadu 1989 přineslo do Československé socialistické republiky demokracii. Roku 1991 se stala romská národnost oficiálním pojmem a začala být akceptována. Její práva byla upravena na základě Listiny základních práv a svobod. Nicméně při sčítání lidu roku 1991 se k romské národnosti přihlásilo 32 903 osob, o deset let později 12 530 osob, z nichž 784 mělo kombinaci více národností.³⁸ Při sčítání lidu roku 2011 romskou národnost nebo její kombinaci přiznalo 12 852 občanů České republiky.³⁹ Současný kvalifikovaný odhad hovoří o počtu 250 000 až 350 000 Romů, kdy horní hranice je s největší pravděpodobností nadsazená.

³⁶ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 53. ISBN 80-7106-615-X.

³⁷ Tamtéž s. 30..

³⁸ MIGHEALTHNET - Informační síť o dobré praxi ve zdravotní péči pro migranty a etnické menšiny v Evropě. [online]. [cit. 2016-02-16].

Dostupné z: <http://www.mighealth.net/cz/index.php/Romov%C3%A9>.

³⁹ Český statistický úřad. *Veřejná databáze*. [online]. [cit. 2015-12-10].

Dostupné z: https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jspx?_afz=Vystup-objekt&evo=&str=&udIdent=&pvo=OBCR614A&pvoch=&zo=N&vyhltext=&verze=-1&nahled=N&sp=N&nuid=&zs=&skupId=&pvoKc=&filtr=G~F_M~F_Z~F_R~F_P~_S~_null_null_&katalog=30715&z=T.

Začala vycházet romská periodika, nejznámější *Romanos hangos*, v Brně vzniklo první romské muzeum v Evropě *Muzeum romské kultury*. Československá televize do svého vysílacího času zařadila pořady zabývající se romskou problematikou, např. *Romale*. Po krátké epizodě z přelomu šedesátých a sedmdesátých let dvacátého století, kdy v ČSSR fungoval Svaz Cikánů-Romů ČSR, jenž následným nástupem normalizace zanikl, vzniklo po sametové revoluci několik romských stran, hutí a iniciativ, někteří romští představitelé zasedli ve Federálním shromáždění, České národní radě a posléze i v Poslanecké sněmovně.

Rozdělení Československa 1. ledna 1993 přineslo zákon číslo 40/1993 Sb. o nabývání a pozbývání českého občanství. Jelikož většina Romů v nově vzniklé České republice byla slovenského původu, získali, ač mnoho z nich se zde již narodilo, slovenské občanství a náhle se stali cizinci, kteří kvůli své neschopnosti orientovat se v právních záležitostech nebyli schopni si občanství vyřídit a jako Slováci neměli nárok být zaměstnání či se domáhat sociálních dávek.⁴⁰ Zákon a následky jeho prosazování se staly terčem kritiky jak ze strany mezinárodního společenství, tak ze strany nevládních neziskových organizací.⁴¹

Vládní politika upustila od řízené asimilace, Romové ztratili veškeré výhody zaměřené na jejich minoritu, tzn. že veškeré sociální výhody, za jejichž pobírání jsou většinovou společností osočováni, jsou pouze ty, které stát umožňuje čerpat všem. Jejich nadužívání má několik důvodů. Vzdělávání dětí je omezeno jednak tím, že je rodiče neposílají do mateřských škol, tím je jejich příprava na základní školu narušena. Když na ni následně nastoupí, docházka je v některých případech laxní. To má však několik důvodů. Jedním z nich je ten, že není brán zřetel na odlišné kulturní prostředí, z něhož pochází a vzhledem k tomu nedovedou látku pochopit, jsou přerazovány do speciálních, dříve zvláštních škol, po jejichž ukončení není kvůli nabytým vědomostem předpoklad k nástupu na další vzdělávací stupeň, v zaměstnání pak najdou uplatnění pouze při pomocných pracích. Dalším z důvodů je, že předchozí státní asimilace prostřednictvím zvýhodňování měla zcela opačný

⁴⁰ JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, Lenka a Tomáš HIRT. *Policista v multikulturním prostředí: informační manuál pro Policii ČR*. Praha: Člověk v tísní - společnost při ČT, 2005, s. 31. ISBN 80-903510-1-8.

⁴¹ Poznámka autora: o nejpodstatnějších normách majících vliv na život romského etnika pojednává kapitola 4.

výsledek a určité procento Romů ztratilo soběstačnost a vytvořilo si na státu závislost a neschopnost se legálně zabezpečit. Dle Ctibora Nečase: „*odhaduje se, že 20-30 % ekonomicky aktivní romské populace získává prostředky k obživě nelegálně. V okrese Teplice tvoří Romové zhruba 7 % celkového počtu obyvatel, jejich podíl na delikvenci však podle tamních kriminalistů činí 60 %.*“⁴² Uvedené důvody nezaměstnanosti, dle jednotlivých území ČR se pohybuje mezi 50 až 95 %, jsou však znásobeny neochotou zaměstnavatelů Romy zaměstnávat, jejich diskriminace na trhu práce je obrovská.⁴³

Značná část obyvatel České republiky je xenofobní, což je následek toho, že na jejím území je zanedbatelné procento jiných národností a v zemi je znát latentní rasismus. Při pohledu na Romy funguje princip kolektivní viny, nejsou posuzováni jednotlivě, jsou oběťmi přetrvávajících stereotypů. Mezi majoritou a minoritou panuje vzájemná obezřetnost a obavy jedné skupiny před druhou.

V bydlení panuje snaha je vytlačovat do míst, kde budou strany majority, vznikají sociálně vyloučené lokality. Stejně tak spousta Romů obývá ubytovny pro sociálně slabé, neboť neplatili nájemné či svůj byt prodali, aniž by mysleli na budoucnost.

S bydlením v nevyhovujících podmínkách, což je případ sociálně vyloučené lokality Kojatice-Horky, jde ruku v ruce jejich nevyhovující zdravotní stav, např. výskyt žloutenky, stejně tak na něj má vliv i špatná životospráva a v neposlední řadě je důsledkem některých nelegálních činností jako je prostituce a neléčená kapavka či lues. Proto je vyšší výskyt invalidity u Romů spojen u většiny z nich s aktuálním zdravotním stavem a ne jejich snahou pobírat invalidní důchod.⁴⁴

23. února 2015 byla vládou České republiky schválena strategie romské integrace na roky 2015 až 2020, podle níž se jedná o oboustranný proces řešení dané situace.

⁴² NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5., dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 113. ISBN 80-244-0497-4.

⁴³ HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002, s. 57. ISBN 80-7106-615-X.

⁴⁴ NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5., dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002, s. 114. ISBN 80-244-0497-4.

3 Aktuální postavení Romů na našem území

3.1 Průzkum v sociálně vyloučené lokalitě

Z důvodu zjištění podmínek života a vzájemných vztahů s majoritní částí společnosti byl dne 20. listopadu 2015 proveden sociologický průzkum v sociálně vyloučené lokalitě Kojatice-Horky v okrese Třebíč. Sociálně vyloučenou lokalitu lze definovat jako lokalitu se špatnou vybaveností, co se týče hygienických podmínek, dostupnosti elektřiny a vody, se špatným technickým stavem bytových jednotek či domů, s nedostupností služeb a její odlehlostí od okolí. Její obyvatelé mají nízké vzdělání, trpí nezaměstnaností, což je spojeno s nízkými příjmy, nemají vybudovány vztahy se svým okolím, které o nich a jejich bydlení má negativní mínění. Osada Kojatice-Horky se nachází na samotě vzdálené od obce Kojatice 2,5 km a od obce Nové Syrovice 3 km, skládá se z řadového domu, ve kterém se nachází 8 samostatných bytových jednotek, další samostatná je za nimi v budově bývalé umývárny. Veškeré objekty jsou v nevyhovujícím technickém stavu, střecha domu na několika místech poškozena. Vodním zdrojem je pak studna na dvoře, toaleta společná pro všechny obyvatele a v nevyhovujícím stavu jak hygienickém, tak technickém. V některých bytových jednotkách byla odpojena elektřina. Jelikož je lokalita na odlehlém místě, vyvstal zde problém se svozem odpadů.

Obrázek č. 4: Sociálně vyloučená lokalita Kojatice-Horky.

Zdroj: Archiv Tomáš Rohovský

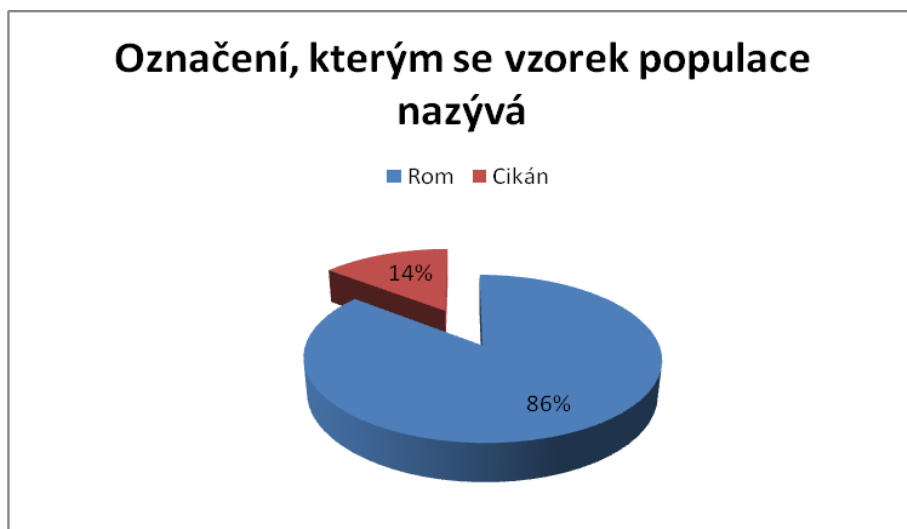
Dle zjištění obyvatelstvo tvoří 70 osob, které se označují za Romy, z toho 11 mužů, 30 žen a 29 dětí. Dle starostky obce Kojatice Boženy Bučkové trvale hlášených jich zde je 40. V době návštěvy se zde nacházelo 20 Romů. Naprostá většina jich je v příbuzenském vztahu a lokalitu obývá 16 let, kdy opustili město Písek, které jim tuto soustavu nemovitostí zakoupilo. Pouze dvě osoby z těch, které se výzkumu zúčastnily, se nastěhovaly později, konkrétně jedna žena před 15 lety a muž před 9. Kojatice-Horky jsou vždy v pondělí a ve středu navštěvovány pracovníky jihlavské Charity, kteří doučují děti a dodávají oděvy.

Sociologický průzkum byl proveden s náhodným 10 % vzorkem zdejší populace, tedy sedmi Romy, byl veden metodou řízeného dotazování, jednak z důvodu návratnosti dotazníků, jednak z důvodu množství otevřených otázek a nutnosti pokládat doplňující. Otázky v dotazníku směřují k vyvrácení či potvrzení tří pracovních hypotéz, a to, že odlehlost dané lokality a segregace jejich obyvatel vede ke sníženému počtu rasově motivovaných konfliktů s majoritou, že znalost romského jazyka je na ústupu a že nedostatečné školní vzdělání má vliv na zaměstnanost. Položené otázky zněly:

- Muž/žena?

- Věk?
- Říkáte si Rom/Cikán?
- Při sčítání lidu jste se přihlásil k národnosti české/romské?
- Nejvyšší dosažené vzdělání: základní/střední odborné s výučním listem/střední s maturitou/vyšší odborné/vysokoškolské?
- Občanství?
- Vdaná/ženatý, vdova/vdovec, svobodná/svobodný, rozvedená/rozvedený?
- Počet dětí?
- Počet osob žijících v domácnosti?
- Doba pobytu v dané lokalitě?
- Důvod pobytu v dané lokalitě?
- Příbuzenské vztahy s ostatními obyvateli?
- Jazyk používaný v domácnosti: čeština/romština/slovenština/jiný?
- Zaměstnání: ano/ne?
- Měsíční příjem formou: mzdy/podpory v nezaměstnanosti/sociálních dávek/starobního důchodu/vdovských dávek/bez příjmu?
- V případě návštěvy pracovního úřadu přístup jeho zaměstnanců?
- Přístup možného zaměstnavatele jako k žadateli o zaměstnání?
- Přístup většinové společnosti k Romům?
- Přístup Romů k většinové společnosti?
- Největší problém vzájemných vztahů s majoritou?
- Využívání pomoci neziskových organizací rodinou (např. Charita)?
- Možnosti zlepšení vzájemných vztahů?
- Spokojenost se současnou situací?

Graf č. 1

Zdroj: vlastní výzkum

Na základě dotazu, zda se zkoumaný vzorek považuje za Roma či Cikána, bylo zjištěno, že naprostá většina šesti osob, tj. 86 %, se považuje za Roma. I přesto však musel být dotaz vznesen opakovaně, neboť část obyvatel, které se označili za Romy, prvně uvedla, že Rom je totéž co Cikán.

Graf č. 2

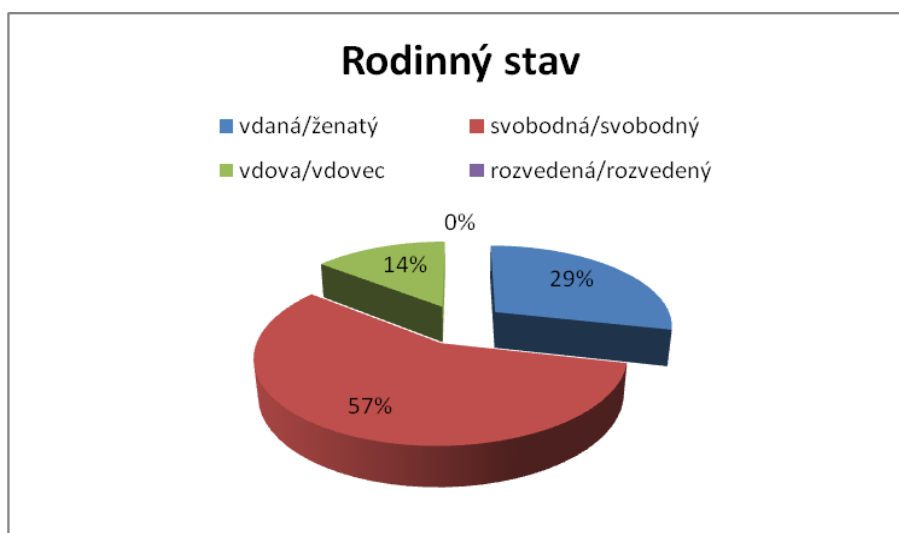

Zdroj: vlastní výzkum

Původní dotaz, ke které národnosti se hlásí, byl koncipován ve vztahu ke sčítání lidu v roce 2011, při kterém se k čistě romské národnosti hlásilo 5 135 osob v rámci celé České republiky. Na místě samém bylo však zjištěno, že dva muži se jej

nezúčastnili kvůli nízkému věku a zbývajícím tento pojem mnoho neřikal. Byl tedy přeformulován, zda se národnostně považují za Čechy nebo Romy. Většina pěti osob, tj. 71 %, se přiklonila k národnosti české. Ohledně občanství má všech sedm osob občanství České republiky. Tato otázka a následný rozhovor s účastníky průzkumu ukazuje, že Romové, ale týká se to i části majority, nevidí rozdíl mezi národností a státní příslušností, tedy občanstvím. Co se týče národní identity, ztotožňují se s romskou, protože rozlišují mezi tou svou, s níž je pojí pocit sounáležitosti, a cizí, tedy majoritní. Na základě uvedeného můžeme dát rovnítko mezi národní identitou a národností.⁴⁵

Graf č. 3

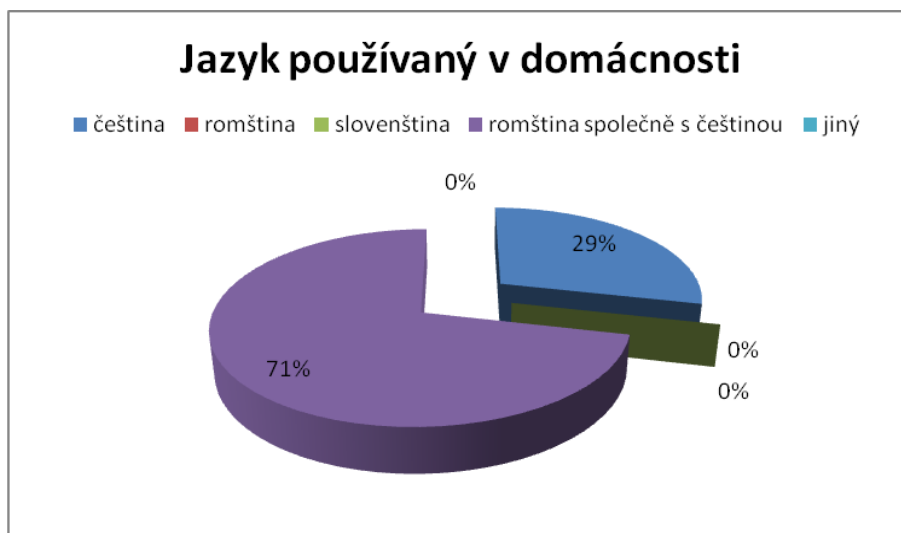

Zdroj: vlastní výzkum

Hovořeno bylo se čtyřmi svobodnými osobami, dvěma sezdanými a jednou vdovou. Ta je představitelkou zdejší komunity a vajídství převzala po svém zesnulém synovi. Sezdaný pár má čtyři potomky, vdova devět a zbývající čtyři jsou bezdětné.

⁴⁵ VYHNALOVÁ, Alena. *Národnost a sčítání lidu České republiky. Analýza způsobu získávání a vyhodnocování dat o národnosti*. Brno, 2013. Bakalářská práce. Katedra sociologie Masarykovy univerzity. Vedoucí diplomové práce: PhDr. Michal Vašečka, Ph.D. [online]. [cit. 2016-02-16]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/386011/fss_b/Bakalarska_prace.txt

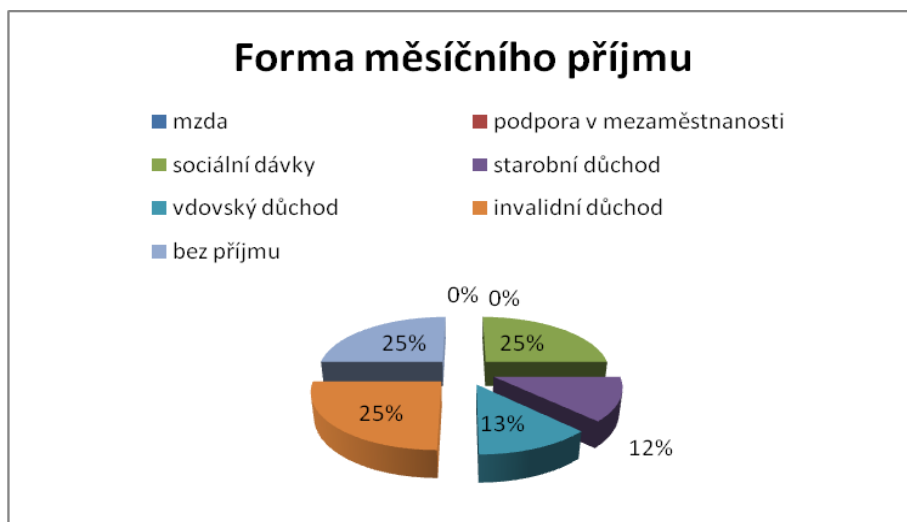
Graf č. 4

Zdroj: vlastní výzkum

Z jazyků je v jednotlivých domácnostech používána pouze čeština s romštinou, čistě česky hovoří dvě osoby a česko-romsky pět, tj. 71 %. Dle vyjádření hlavní představitelky komunity, mladší zde žijící lidé již romštinu přestávají znát. Hypotéza, že znalost romského jazyka je na ústupu, byla potvrzena a jeho vytrácení vede zároveň ke ztrátě národní identity.

Graf č. 5

Zdroj: vlastní výzkum

Dvě osoby pobírají sociální dávky, dvě invalidní důchod, další dvě, ačkoli plnoleté, jsou bez příjmu a odkázány na své rodiče, jedna z žen pobírá jak vdovský tak starobní důchod.

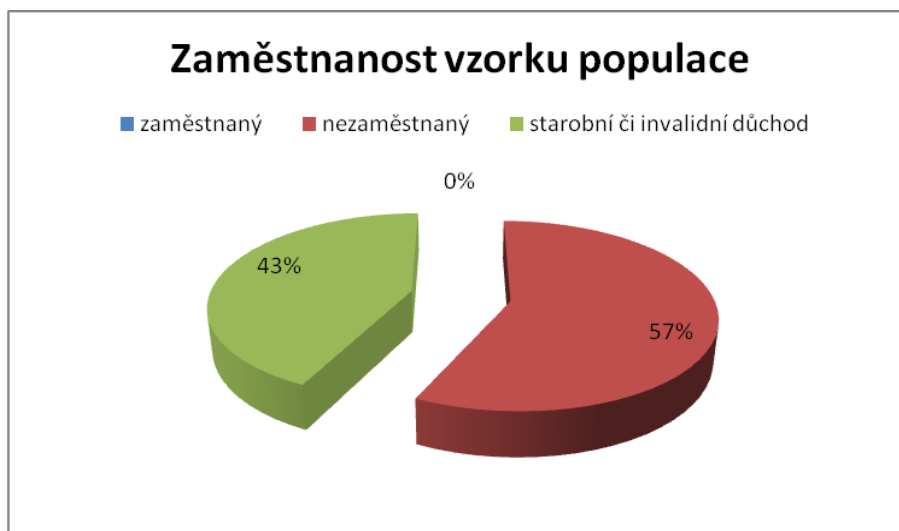
Graf č. 6

Zdroj: vlastní výzkum

Ohledně nejvyššího dosaženého vzdělání bylo zjištěno, že všech sedm osob má základní vzdělání. Na základě bližšího rozhovoru o doplnění vzdělání neuvažují.

Graf č. 7

Zdroj: vlastní výzkum

Čtyři osoby, tj. 57 %, účastníci se průzkumu jsou nezaměstnané, dvě v invalidním a jedna ve starobním důchodu. Na základě odpovědí vzorku zdejší populace byla potvrzena hypotéza, že úroveň vzdělání má vliv na zaměstnanost, a tím samozřejmě i na formu měsíčního příjmu.

Doplňujícími otázkami bylo zjištěno, že jedna osoba žije samostatně v budově bývalé umývárny, dvě ženy společně v jedné bytové jednotce a zbývající čtyři osoby obývají domácnost čítající šest členů.

Čtyři z respondentů, kteří navštěvují úřad práce, uvedli, že přístup jeho zaměstnanců je bezproblémový a nesetkávají se s žádnou diskriminací. Dva z nich pak řekli, že jim žádná práce nebyla nabídnuta, a druhá polovina, že jako Romové byli odmítnuti. Na nabídku práce však reagovali pouze telefonátem s možným zaměstnavatelem.

Jednání většinové společnosti vůči sobě považují ve většině případů za bezkonfliktní, jedna žena měla připomínky ke svozu odpadů, což je dáno odlehlostí a přístupem k lokalitě a druhá se vyjádřila k nadřazenému chování majority v obchodech, či při pobírání sociálních dávek. Toto vyvolává její odezvu. Ostatní respondenti vyhodnotily chování většinové společnosti jako pozitivní. Na dotaz, který problém ve vztahu ke společnosti považují za největší, čtyři dotazovaní reagovali problémem nedostatku práce pro Romy, jeden žádný nevidí a jeden

vyzdvihl děti navštěvující základní školy, kterým je vytýkána nepřipravenost na vyučování, jelikož jim chybí učební pomůcky, což je dáno nedostatkem financí. Toto se pak odráží na posměchu spolužáků. 57 % respondentů by jako nejpotřebnější pro zlepšení vzájemných stavů vidělo větší respekt k romské menšině, 29 % nic nenapadlo a dle vyjádření posledního z dotazovaných: „*Každý si své vztahy dělá sám, já je mám v pohodě*“.

100 % z dotazovaného vzorku zdejší populace je se současnou situací spokojeno, což částečně neguje odpověď na předchozí otázku.

Svoz odpadů je dle vyjádření starostky obce Kojatice Boženy Bučkové problémem od roku 2006. Na jeho svoz je určena částka 250 Kč na hlavu, kterou však nikdo z obyvatel osady Kojatice-Horky neplatí. Technické služby vzhledem ke stavu vozovky na místo odmítají zajíždět.

Pomocí induktivní metody byla ustanovena teorie a potvrzena hypotéza, že díky několika faktorům, z nichž nejpodstatnější je odlehlost lokality od nejbližších sídel, neúčast v pracovním procesu a s tím spojený minimální kontakt s majoritou, kdy pravidelnost a častost se objevuje pouze u dětí během školní docházky a u žen při nákupech, jsou v této sociálně vyloučené lokalitě pouze zanedbatelné vzájemné rozpory mezi romským etnikem a většinovou společností. Protiprávní jednání není zahrnuto, neboť charakteru této práce nepřísluší.

3.2 Rozhovor s ředitelkou Muzea romské kultury

Vzhledem k obsáhlosti problematiky zařazení romského etnika na území České republiky do společnosti byly v prosinci 2015 položeny elektronickou formou otázky ředitelce Muzea romské kultury v Brně PhDr. Janě Horváthové, které jsou dle autora této práce aspoň tím nejdůležitějším průřezem. Jana Horváthová se dle svých slov v odpovědích vyjádřila pouze heslovitě, protože ústní komunikace by byla příhodnější a vyčerpávající.

Můžete porovnat situaci romské populace před rokem 1989 a v současnosti?

Rozdíl je zcela zásadní. Totalitní režim nebral Romy na vědomí, klasifikoval je jako občany cikánského původu, kteří měli být beze zbytku etnika asimilováni mezi většinové obyvatelstvo. Užívat termín Rom nebo mluvit o těchto lidech jako o svébytné etnické skupině nebylo žádoucí. Na druhou stranu všichni, tedy i Romové, měli možnost, respektive povinnost pracovat, byť Romové v nekvalifikovaných pozicích, nejčastěji jako kopáči či uklízečky. Ve školství se nebraly specifické obtíže Romů na vědomí, kvůli tomu vysoké procento takových dětí končilo ve školách pro mentálně retardované, tedy školách zvláštních, které dále reprodukovaly nedostatečně vzdělané a nekvalifikované lidi.

Jaká negativa a pozitiva nejvíce utváří romskou psychiku?

To, na co se ptáte, je projevem velmi dobré životnosti jednoho mýtu. Žádná „romská psychika“ neexistuje. Dojem o nějaké „společné psychice“ plyne zřejmě z toho, že komunity a skupiny Romů, kde spolu lidé žili po staletí, byly historicky a sociálně determinovány takovým životem mimo společnost, v izolaci, tak se vytvořily jisté vzorce chování, které byly příslušníkům těmto skupin prospěšné, umožnily jejich přežití. Odlišnosti mohou být také součástí tzv. etnokulturních specifíků, která jsou dána jednak příslušností k odlišné etnické skupině, která má svůj vlastní jazyk/jazyky/či jejich dialekty, odlišnou kulturu a za sebou také odlišný historický i kulturní vývoj. Specifíků je celá řada a jsou dobře popsány, pro neodbornou veřejnost např. v: Hübchamnová Milena: *Šaj pes dovakeras. Můžeme se domluvit.*

Život v komunitě či rodové skupině, kdy každý její člen byl odkázán jen na pomoc člena dané skupiny, nikoliv někoho z venku, na jednu stranu prohlubuje izolaci, na druhou byl podstatným nástrojem pro přežití z majority vyloučených skupin. Z dnešního pohledu život ve vyloučených lokalitách přímo navádí k reprodukci těchto archaických způsobů života.

Jedním z výrazných pozitiv takového kolektivního života byla solidarita s trpícími obecně, pohostinnost, schopnost dělit se i o to málo, co členové romských skupin měli, orientace na základní hodnoty života, žebříček hodnot, ochrana rodiny, života jako hlavní hodnota.

Co vnímá majoritní společnost za největší problém ve vztahu k Romům?

Jejich sociální situaci, respektive majorita vnímá „sociální problémovost Romů/Cikánů“, především ale zaměřuje problémovost s romstvem (nejčastěji slýcháme: nechtějí pracovat), bezproblémové Romy má společnost tendenci za Romy nepovažovat, typické je uplatňování stereotypů, Romy považuje za homogenní skupinu, již nikdy netvořili, neorientace se v problému, rozšířená je fáma, že Romové berou jiné – nadstandardní dávky než Neromové, což náš zákon neumožňuje, šlo by o diskriminaci.

Co je největším problémem pro Romy ve vztahu k majoritě?

Exkluze, život mimo společnost, tím pádem fakticky nerovná práva. Ze sociální exkluze plyne nemožnost využít všechna občanská práva, je to ztížený přístup ke vzdělání, k právu, ke zdraví aj. Majorita neprojevuje zřetelný zájem o integraci Romů.

V roce 1991 byla uznána romská národnost. Proč se k ní Romové nehlásí?

Jsou zde možnosti, že v případě hlášení se k ní by musel stát zaujmout k věci jednoznačný postoj a na základě toho by mohly nastat pozitivní změny (negativní postoj většinové společnosti k Romům je utvářen jejich vnějším vzhledem, stylem života, atd., kdežto pozitivní možnosti spojené s národností není možno uvést do života kvůli nepřiznání romské národnosti?)?

Na toto téma jsem již v roce 1997 realizovala výzkum, který odhalil důvody daného jevu, kopíruji ze svého textu publikovaného: *Jaký je zájem Romů o uchování vlastní kultury?* (Muzeo-sociologický průzkum na téma Romové a muzealizace. Etnologické rozpravy 2/2001, s. 30-49):

Z průzkumu dosud vyplývá, že většina resp. bez ohledu na vzdělání se hlásí k Romům a chce uchovat vlastní kulturu. Výsledky sčítání lidu z roku 1991 však byly jasné – v ČR se k romské národnosti se přihlásilo 32 903 lidí, což je dle odhadů přibližně jen 21,8 % ze skutečného počtu (V. Srb 1994). V čem je tento nesoulad?

9. Jakou národnost uvádíte při vyplňování úředních dokladů? Většina respondentů uvádí národnost českou, slovenskou nebo maďarskou. Pouze 6 respondentů (všichni minimálně středoškoláci) se hlásí k národnosti romské; tedy ti, kteří díky dosaženému vzdělání, a tím i společenskému uznání, umí a mohou využívat „de facto“ všechna práva, která společnost svým občanům nabízí; pro ty ostatní je jejich faktické naplňování nedostupnější. Většina respondentů se nestydí za svůj původ, při ústním jednání jej nepopírá, někdy je na něj i hrdá z mnoha konkrétních důvodů (viz pozitiva Romů u otázky č. 6). Deklarování národnosti většinové populace v úředních dokladech má své důvody, které nyní uvádím v pořadí dle četnosti získaných typů odpovědí (upozorňuji, že výsledky jsou z roku 1996):

1) Nerozlišování mezi občanstvím a národností – neznalost faktu, že jde o dva různé pojmy (řada Romů v této době navíc měla problémy se získáním českého občanství): „*V OP jsem měl národnost slovenskou, teď už mám českou, protože jsem si to vybavil za českého občana.*“ – „*Národnost mám českou, to musím mít.*“

2) Neinformovanost o možnosti přihlásit se k romské národnosti, že byl schválen statut romské národnosti. „*Darmo su Cikánka, ale nemůžu si to napsat, protože mi to tak nenapsali ani do občanky (negramotná).*“ – „*Českou, nemám romskou, oni mi to nenapsali. To mi nikdo neřikal, nevím, že to jde (negramotný).*“ – „*Českou, protože to neexistuje ani romská.*“

3) Obavy ze zneužití informace k rasové perzekuci. Zejména starší generace, která zažila soupisy Romů i jejich využití (nejen v době okupace): „*...Ale i těch 30 000 je úspěch, je to 30 000 hrdě přesvědčených Romů a v historii Romové na soupisy vždy dopláceli. Zikmund, Masaryk, druhá světová válka a u nás je historický komplex a strach zakódovaný v genech - strach z přežití. Je vůbec Evropa připravena na to, aby přijala Romy při sčítání lidu? Ne. Bude, až se každý Rom na planetě s hrdostí a radostí přihlásí k romské národnosti. Jinak zde zůstává ten strach - obrovské STRACH!*“

4) Lhostejnost ke „gadžovským“ dokladům a evidenci, tedy opět určitý způsob maskování se v nepřátelském prostředí, snaha o jeho dezorientaci (častěji u Romů olašských): „*Nieje dôležité, čo je napísané v občianskom preukaze, dôležité*

je to, kto ste a čo cítíte k Romom a k spoločnosti. Ale ak vás to zaujíma, tak národnosť mám slovenskú."

5) Dvojitá etnická príslušnosť - niektorí Romové se dnes cítí byť zároveň Romy i Čechy; nejde o konflikt dvou identit - naopak mohou spolu dobře koexistovat. Týká se především mladé generace, která již prošla základní školou, v níž získala relativně dobrý přehled o české kultuře, zatímco o romské se nedozvěděla vůbec nic. Českou kulturu tedy v některých ohledech zná dokonce důkladněji. „*Dneska, když jsem Rom a narodím se v Itálii, budu mít národnosť italskou, v USA americkou a budu pořád Rom. Dneska Židi žijí na celém světě a třeba v Německu mají německou národnosť.*” -- „*...kdybychom měli zemi vlastní, ale proč bych si dávala národnosť cikánskou, když teď bydlím v České republice dneska odmala ..., ale jinak všude říkám, že su Cikánka... Rodiče byli Cikáni, tak já taky, za to se nestydím.*”

6) Posledním důvodem je **snaha nepatřit k neoblíbenému etniku**, zbavit se stigmatizace.

Ze zaznamenaných odpovědí vyplývá, že hlavním důvodem nedeklarování romské národnosti není snaha o asimilaci, ani stud za původ. Podstatu daného stavu můžeme charakterizovat spíše jako **volbu cesty menšího odporu** - ve společnosti výrazně protiromsky naladěné.⁴⁶

Gramatika romského jazyka je odlišná od gramatiky českého jazyka (pokud se nemýlím např. pouze mužský a ženský rod, neznalosť předložek s, se). Nemohlo by se přihlášení k národnosti zlepšit formu výuky?

Nerozumím otázce, jestli myslíte, že by při masivnějším přihlášení se k národnosti nastala povinnost vyučovat v romštině, tak o toto jistě nejde, to cesta není, cesta je integrace. Výuka romštiny jako nepovinný předmět je dobrý nápad, jenže není kdo by tento jazyk na školách učil.

⁴⁶ Jako odpověď na otázku text poskytnutý Janou Horváthovou z průzkumu Jaký je zájem Romů o uchování vlastní kultury? - Muzeo-sociologický průzkum na téma Romové a muzealizace. Etnologické rozpravy 2/2001, s. 30-49.

Domníváte se, že romská otázka je legislativně vyřešena a problémem je pouze vztah majority k menšinám?

Zajisté není problém jen vztah majority k menšinám. Problém integrace Romů je problém politický, vládnoucí strany nemají zájem o jeho řešení, čtyřleté funkční období je krátké, orientace na tento problém ubírá stranám hlasy voličů, jejich politické preference, to je přece známá věc. Fakticky se tedy problém koncepčně ani celostátně neřeší, není pro takové zásadní řešení politická vůle, ani podpora zespodu. Prostě na to není čas ani peníze, proto se zřejmě bude problém reprodukovat a prohlubovat i v dalších letech. Hasíme jen lokální požáry, mluví se o tom, když se někde něco děje, stane.

Domníváte se, že pokud by ve výuce dějepisu byla zakomponována i romská historie, pohled většinové společnosti na Romy by naznal pozitivních změn (mám hypotézu, že její znalost by vztah majority mohla aspoň částečně změnit. Patenty Leopolda I., zákon číslo 117/1927 Sb. a hlavně nacismus)?

Dostat do učebnic toto téma je důležité, ale také nesmírně těžké. Dnes učebnice může vydávat kdokoliv a škola si může sama vybrat z velké nabídky učebnic, které nemusí MŠMT schválit. Ale ani pokud do učebnic toto téma dostaneme, není to všelék, ale jen příspěvek k řešení, které musí být komplexní, tak jak je komplexní i tzv. romská otázka, která ve skutečnosti není jen otázkou Romů.

Co by mohlo změnit celkový vztah k romské populaci v pozitivním slova smyslu?

Systemová a koncepční vládní politika, 25 let na ni čekáme. A nejzásadnější je oblast školství, od předškolního dále. Svůj příspěvek k tématu řešení tzv. romské otázky docela podrobně popisují v kapitole vysokoškolské učebnice, viz: HORVÁTHOVÁ, Jana, Lucie ČECHOVSKÁ a Marie HANZELKOVÁ: *Jak vyučovat o romské kultuře v kontextu aktuální situace*. Identity v konfrontaci. Masarykova univerzita, Brno: 2011, s. 409–433 (kapitola v učebnici).

V kapitole Horváthová popisuje neznalost fungování romské populace za století jejího trvání. Tato neznalost a nerespektování jejích rozdílů romskou otázkou pouze umocňuje. Otázka je v jejím pojetí jeden obrovský celek složený z menších částic, které jsou vzájemně propojeny a existuje mezi nimi souvislost.

Počátkem problému na území našeho státu, ale nejen v něm, i v romské pravlasti, je vytěsňování této minority na okraj společnosti, tedy stranou většiny a tím pádem i většinového pojetí fungování jednotlivých společenských struktur. Vzhledem k dané situaci a nutnosti přežít byli tito Romové nuceni obživu obstarávat i protizákonně. Problém sociální vyloučenosti a s ní spojený nedostatek zdrojů přetrvával až do současné doby. Z toho vyplývá stereotyp říkající: co Cikán to, zloděj, který nepřipouští výjimky.

Tato bakalářská práce má za úkol popsat i rozdíly mezi současným a minulým přístupem státu k romské problematice, konkrétně od roku 1945 do roku 1989. I tato otázka dle Jany Horváthové souvisí s přístupem majority k Romům. Základem komunistického režimu ve vztahu k Romům byla jejich násilná asimilace. Jako v mnoha jiných věcech však nebyla respektována jejich rozdílná kultura a století trvající vývoj, jenž byl v úzkém vztahu k zemědělství a životu na okraji jednotlivých vsí. Po druhé světové válce, kdy byla valná většina původních českých Romů vyvražděna a původní německé obyvatelstvo odsunuto mimo republiku, byla právě po nich uvolněná místa osídlována slovenskými, tedy tzv. zemědělskými Romy. Uvolněná místa byla pouze v průmyslových aglomeracích, které komunistický režim potřeboval co nejrychleji naplnit z důvodu potřeby dobře fungujícího hospodářství. Romové přicházeli do městských sídlišť, v kterých byli opětovně izolováni, kontakt mohli navazovat pouze s obyvateli na stejné sociální úrovni. Jelikož pro ně bylo toto prostředí zcela nové, přebírali návyky od stávajících dělníků, a to se všim všudy. Tedy i s kriminálními vzorci chování. Projevující se odlišnosti byly dávány za vinu genetice, odlišnost historického vývoje nebyla brána v potaz. Druhou pro ně neznámou byl i způsob žití. Život v chatrči byl naprosto rozdílný oproti novému životu v bytech, které končily vybydleny.

Při přesídlování nebyl brán zřetel na příslušnost k jednotlivým romským skupinám. Jejich vzájemná nesnášenlivost, např. slovenský Rom versus Olach, byla a doposud je jednou z částí romské otázky.

Vytržení Romů z dlouhodobé izolace bylo a je spojeno s tím, že nemají na co navazovat. Nedokáží využívat nabízené společenské hodnoty, jaké má většinová společnost, protože to neumí, ve vztahu k nim jim nebyly předchozí generací předány zkušenosti, pouze ty negativní a ochranné.

Částí romské otázky je absence školního vzdělání, kterého se jim ve valné většině dostalo až se skončením druhé světové války. Problémem je až do současné doby nezohledňování jejich sociální a kulturní odlišnosti. Toto je důvodem k jejich přeřazování do speciálních škol. Speciální škola studenty tolik nestresuje, pohybují se v prostředí, kde je jich většina. Studijní nároky jsou také mírnější. Vzdělání spojené s těmito institucemi je však na tak nízké úrovni, že na žáky po jejich ukončení čeká pouze nekvalifikované zaměstnání či nezaměstnanost. A nedostatek finančních prostředků je jedním z předpokladů směřování k protiprávnímu jednání. Průzkum v sociálně vyloučené lokalitě Kojatice-Horky se shoduje v tom, že pouze základní vzdělání přináší nezaměstnanost, vzorek účastníků se průzkumu měl ze 100 % pouze základní školní vzdělání a nikdo z nich nebyl nikde zaměstnán.

Samotný vztah majority k romské minoritě je ovlivněn principem kolektivní viny a neodlišováním jednotlivých konkrétních pachatelů a jednotlivců žijících v určitých komunitách. Negativní postoj většiny vede opět k izolaci Romů. Tato kolektivní vina vede k pocitu méněcennosti a skrývání své pravé identity. Druhým důvodem nehlášení se k ní, jak uvádí PhDr. Horváthová v jedné z předchozích odpovědí, je nerozlišování mezi občanstvím a národností, což bylo potvrzeno i při sociologickém průzkumu v sociálně vyloučené lokalitě Kojatice-Horky. Dosažení vyššího vzdělání přináší nárůst sebevědomí a přijetí vlastní identity. Z napsaného vyplývá, že vzdělanost přináší sebevědomí, uplatnění na trhu práce a vymanění ze závislosti na komunitě a šedé ekonomice, odchod ze sociálně vyloučené lokality a rozšíření možností integrace.

Vzhledem ke staletím trvající diskriminaci, pronásledování a odsunu na okraj společnosti jsou Romové hluboce nedůvěřiví vůči ne-Romům a jejich výdobytkům.

Oproti majoritě pro ně bylo obstarání obživy obtížnější. Komunistický režim pak tento vzorec narušil a asimilaci spojil se sociálním zvýhodňováním. To vedlo k jejímu zneužívání a po pádu komunismu si spousta Romů nedokázala uvědomit, že tato podpora skončila a neustále se jí dožadují. Lze konstatovat, že šest století budovaná soběstačnost byla během 40 let totality značně rozvrácena a stála za nárůstem problematičnosti řešení romské otázky.

Neznalost romské historie a kultury, tedy pojmů důležitých pro pochopení současnosti, jak ze strany majority, tak ze strany minority, udržuje problém vzájemného soužití při životě. Právě zahrnutí minima romské historie do výuky na základních školách by dle hypotézy autora této bakalářské práce mohlo aspoň částečně zmírnit vzájemné napětí a umožnilo vidění problému bez zažitých stereotypů.

Ve svém pojednání PhDr. Jana Horváthová za prvotního činitele k řešení problému považuje vytvoření celostátního konceptu, v němž by značná tíha byla přenesena na místní samosprávy, které by mohly zamezit soustředění Romů do jediné lokality a zajistily pohyb sociálních pracovníků v terénu. Dále klade důraz na zlepšení vzdělávání podporou etnicky smíšených tříd a nevyučování romských studentů z klasického školního vzdělání, které se dostává příslušníkům většinové společnosti. Dle autora této práce je Horváthovou navrhovaná účast romských pedagogických asistentů zabezpečena ze strany státních institucí problematická. Řešením je zapojení pracovníků neziskových organizací, což je možno názorně dokumentovat na sociálně vyloučené lokalitě Kojatice-Horky, kde jsou děti dvakrát týdně doučovány osobami z Charity. Obdobné zapojení nestátních institucí funguje i při terénní práci.⁴⁷

Na vzdělání navazuje zaměstnání, možnost jeho získání by se měla díky studiu zvýšit. Musela by se postihovat rasová diskriminace uchazečů o ně a případní zaměstnavatelé by měli být podporováni. Trestní postih by měl být orientován na obě strany. Tedy stíhat jak rasově motivovanou trestnou činnost proti Romům, tak Romy dopouštějící se protiprávního jednání.

⁴⁷ Autorova interpretace odpovědi dle: FUJDA, Milan, Eva KUNDTOVÁ KLOCOVÁ, ed. a Radek KUNDT, ed. *Identity v konfrontaci: multikulturní výchova pro učitele/učitelky SŠ a ZŠ*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 409-433. ISBN 978-80-210-5558-2.

K řešení otázky je nezbytné umožnit sběr dat, na nichž by se daly případné úspěchy či neúspěchy dokladovat. Autor se při rozhovoru s učiteli na základní škole setkal s názorem, že pokud se budou dogmaticky držet zákonných norem, nemohou romského žáka od druhých nijak odlišit.

Na závěr PhDr. Jana Horváthová konstatuje, že alibistický názor, ať si Cikáni svoje problémy řeší sami je kontraproduktivní a zapojení celé společnosti bude výhodné i pro ni samotnou.

4 Činnost nevládních neziskových organizací zaměřená na postavení Romů v ČR

4.1 Normy zabývající se romskou problematikou v ČR

Nejpodstatnějším zákonem, který v České republice zajišťuje nejen ochranu menšin, ale i dalších demokratických hodnot, je ústavní zákon číslo 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod, kde jsou přímo v hlavě třetí uvedena práva národnostních a etnických menšin a v článku 24 je uvedeno: „*Příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu*“⁴⁸ a v článku 25 pak: „*1) Občanům tvořícím národnostní nebo etnické menšiny se zaručuje všestranný rozvoj, zejména právo společně s jinými příslušníky menšiny rozvíjet vlastní kulturu, právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyku a sdružovat se v národnostních sdruženích. Podrobnosti stanoví zákon. 2) Občanům příslušejícím k národnostním a etnickým menšinám se za podmínek stanovených zákonem zaručuje též*

- a) právo na vzdělání v jejich jazyku,*
- b) právo užívat jejich jazyku v úředním styku,*
- c) právo účasti na řešení věcí týkajících se národnostních a etnických menšin“.*⁴⁹

Dne 23. února 2015 byla vládou České republiky schválena Strategie romské integrace na roky 2015 až 2020, kterou předložil ministr pro lidská práva, legislativu a rovné příležitosti Jiří Dienstbier. Strategie byla vytvořena v návaznosti na související národní právní normy a dokumenty Evropské unie. V následujícím textu

⁴⁸ ČESKO. Úplné znění ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky; Úplné znění Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky; Úplné znění zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny. Vyd. 10. Praha: Armex, 2014. 128 s. Edice kapesních zákonů, s. 34. ISBN 978-80-87451-33-5.

⁴⁹ ČESKO. Úplné znění ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky; Úplné znění Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky; Úplné znění zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny. Vyd. 10. Praha: Armex, 2014. 128 s. Edice kapesních zákonů, s. 34. ISBN 978-80-87451-33-5.

budou vyjmenovány a charakterizovány ty nejpodstatnější, v nichž se o menšinách přímo hovoří.

Normy Evropské unie, o které se strategie opírá, jsou celkem tři. Doporučení Rady Evropské unie ze dne 9. prosince 2013 o účinných opatřeních v oblasti integrace Romů v členských zemích, Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin a Evropská charta regionálních či menšinových jazyků.

Doporučení rady ze dne 9. prosince 2013 o účinných opatřeních v oblasti integrace Romů v členských státech bylo pro tvorbu Strategie romské integrace na roky 2015 až 2020 nejzásadnějším dokumentem Evropské unie. Obsahuje citace výzev a závěrů jednotlivých orgánů EU, na jejichž základě se státy ke tvorbě strategií zavázaly. Dokument pak má být vodítkem k jejímu vytváření. Konkrétně v oblasti rovného přístupu k Romům ve všech oblastech lidského žití, tzn. vzdělávání, bydlení, zdravotní péče a zaměstnání. Ve vzdělání dosáhnout ukončení minimálně základního vzdělání prostřednictvím odstranění členění majority a minority, ohledně vzdělávání zabezpečit komunikaci se zákonnými zástupci a jejich zapojení do vzdělávacího procesu, v co největší míře zamezit předčasnému ukončování jakéhokoli vzdělání, brát větší zřetel na to, že ne každé romské dítě musí být umístěno do speciální školy a umožnit dětem možnost mít individuální metodu výuky. Z pohledu autora této práce je právě vzdělání bez segregace tím nejdůležitějším prvkem romské integrace do společnosti. Stejně jako vzdělání jak většinové části, tak i té menšinové v historii romského etnika a seznámení studentů jak s šoa Židů, tak s romským holocaustem.⁵⁰

V oblasti zaměstnanecké politiky pak obsahuje doporučení k přijetí opatření, jež by stavěla jednotlivé uchazeče o zaměstnání na stejnou úroveň bez ohledu na příslušnost k romské komunitě a podporovala osoby samostatně výdělečně činné společně s podnikateli.⁵¹

Ve zdravotní péči je opět zmíněn rovný přístup k její dostupnosti, což není v rámci České republiky až na výjimky nijak radikální problém, zlepšení přístupu ke

⁵⁰ EUR-Lex. *Přístup k právu Evropské unie*. [online]. [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013H1224\(01\)&from=CS](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013H1224(01)&from=CS)

⁵¹ Tamtéž.

zdravotní péči ze strany Romů, ať ve vztahu k prohlídkám či předporodní a poporodní péči, osvětovou činnost potřebuje.⁵²

Zvlášť závažným problémem se zabývá článek o bydlení, který poukazuje na nutnost odstranění segregace v rámci bydlení, to znamená zamezení tvorbě sociálně vyloučených lokalit a umožnění přístupu ke službám a dodávkám vody, elektřiny a plynu, což je jedním ze znaků naplňujících pojem sociálně vyloučené lokality. K boji proti vyloučení je odkazováno i v souvislosti s jeho financováním.⁵³

Zvláštní pozornost je věnována romským ženám a dětem, které jsou ohroženy domácím násilím a zapojením do protiprávního jednání, například kapsářství, a sociálním investicím, které mají započít už v předškolním věku, tzn. dosáhnout nesegregovaného předškolního vzdělávání, např. docházkou do mateřských škol.⁵⁴

Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin vstoupila na území České republiky v platnost 1. dubna 1998, kde se stala podkladem pro tvorbu zákona č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů.⁵⁵

Vlády jednotlivých zemí se v ní zavazují k ochraně menšin na jejich území a k respektování jejich výlučnosti, ať již v oblasti kultury, jazykové či náboženské, a tyto výlučnosti využít k obohacení celého národa.⁵⁶

V člancích jsou pak podrobně rozebrány jednotlivé oblasti, kterých se to dotýká. Příslušník té které menšiny má právo na rozhodnutí, zda chce být za jejího příslušníka považován. Česká republika romskou národnost uznala v roce 1991, při sčítání lidu v témže roce se k ní však přihlásilo pouze 32 903 osob a v těch následujících jejich počet klesal, což hovoří o strachu romské menšiny z majoritní společnosti a jejím nízkém sebevědomí nebo o stupni integrace a asimilace a zájmu o ni. Příslušníci menšin mají mít stejná práva jako příslušníci většinové společnosti

⁵² EUR-Lex. *Přístup k právu Evropské unie*. [online]. [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013H1224\(01\)&from=CS](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013H1224(01)&from=CS)

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Vláda České republiky. *Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin*. [online]. [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/ramcova-umluva-o-ochrane-narodnostnich-mensin-6912/>

⁵⁶ Tamtéž.

ve všech směrech života, tedy na poli politickém, hospodářském i kulturním, a mají mít možnost svoji výlučnost dále rozvíjet, například vyjadřováním se ve svém mateřském jazyce, učit se mu a k výuce mít zajištěny podmínky. V případě větší koncentrace menšin, což může být příklad polské menšiny, mají být uváděny místní názvy dvojjazyčně. Pokud bude státem naznáno, že seznámení se s kulturou a historií národnostní menšiny je důležité pro podporu vzájemného soužití, učiní pro to vše potřebné. Autor této práce považuje pro zlepšení vztahů a integraci Romů do společnosti výuku romské historie a seznamování s jejich kulturní odlišností za velmi důležité.⁵⁷

Evropská charta regionálních či menšinových jazyků nabyla v České republice účinnosti 1. března 2007. Jsou v ní rozlišeny dva druhy jazyků, kterých se týká, a to regionální, užívané na určitém území, a menšinové, které nelze dát do souvislosti s určitou oblastí. Do této kategorie se dá zahrnout i romština. Přijetím charty se Česko zavázalo k ochraně mateřského jazyka národnostních menšin a dle jednotlivých článků musí umožnit předškolní a následné vzdělávání v jazyce jednotlivých národnostních menšin, minimálně aspoň pro žáky či studenty, jejichž zákonní zástupci o to požádají. Stejně tak v oblastech, kde je počet obyvatel národnostních menšin vyšší, může být vedeno soudní řízení v některém z jejich jazyků. Nesmí to však bránit řádnému průběhu řízení. Užívání jazyka národnostní menšiny na úrovni orgánů místní státní správy, do čehož je zahrnuto i užívání dvojjazyčných místních názvů, je také závislé na počtech příslušníků menšiny v regionu. V České republice je nutný počet příslušníků hlásících se k národnostní menšině stanoven na 10 % a s ustanoveními charty se tak lze setkat pouze na Těšínsku obývaném početnou polskou menšinou, těchto oblastí je však v republice daleko víc, např. v česko-slovenském pohraničí.⁵⁸

⁵⁷ Vláda České republiky. *Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin*. [online]. [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnm/dokumenty/mezinarodni-dokumenty/ramcova-umluva-o-ochrane-narodnostnich-mensin-6912/>

⁵⁸ Ministerstvo kultury České republiky. *Evropská charta regionálních či menšinových jazyků*. [online]. [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://www.mkcr.cz/cz/ministerstvo/evropska-charta-regionalnich-ci-mensinovykh-jazyku-83297/>

Právní normy České republiky, které mají na Strategii romské integrace na roky 2015 až 2020 největší vliv, jsou celkem tři. Zákon číslo 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, nařízení vlády číslo 98/2002 Sb., kterým se stanoví podmínky a způsob poskytování dotací ze státního rozpočtu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na podporu integrace příslušníků romské komunity, a zákon číslo 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon).

Zákon číslo 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů nabyl účinnosti jeho vyhlášením, tedy dnem 2. srpna 2001. Národnostní menšina je v něm specifikována jako společenství občanů České republiky, které se od majority odlišuje svým jazykem, kulturou a tradicemi, do nichž se dá zahrnout i životní styl. Tyto osoby se však za národnostní menšinu musí považovat a také se k ní hlásit za zákonem daných okolností jako je např. sčítání lidu, čímž je jiný sběr a vytváření evidencí národnostních menšin zakázáno a i ty získané zákonným způsobem musí být po dosažení účelu, za kterým byly pořízeny, zničeny.⁵⁹

Vláda České republiky jako svůj poradní a iniciativní orgán zřizuje Radu vlády pro národnostní menšiny, v níž minimálně polovinu jejich členů tvoří příslušníci českých národnostních menšin, zástupci romské jsou k 21. únoru 2016 dva. Rada má ve své pravomoci vyjadřovat se k jednotlivým právním úpravám zasahujícím do sféry života menšin, tedy i ke Strategii romské integrace na roky 2015 až 2020, a předkládat vládě ČR podklady; autor této práce za nejpodstatnější ve vztahu k romské menšině považuje ty, které se týkají školství a kultury.⁶⁰

V zákoně je v § 8 popsáno právo na dvou či vícejazyčné topografické místní názvy, v paragrafech následujících pak právo na mateřský jazyk při soudním líčení, při jednání s orgány veřejné správy. Podstatné jsou § 11 a § 12, které národnostním menšinám přiznávají právo na vzdělání v jejich jazyce a na jeho rozvoj, což v případě romštiny může být spojeno s vývojem romského písemnictví, a rozvoj

⁵⁹ Zákon č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, poslední stav textu. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 2016-01-12].

⁶⁰ Tamtéž.

kultury, v níž významnou roli hraje Muzeum romské kultury v Brně, jehož úloha je popsána i ve strategii.⁶¹

V nařízení vlády číslo 98/2002 Sb., kterým se stanoví podmínky a způsob poskytování dotací ze státního rozpočtu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na podporu integrace příslušníků romské komunity, jsou vyjmenovány podmínky pro poskytování státních dotací na aktivity českých národnostních menšin, které mají za úkol podpořit jednotlivé kultury, jazyk a zvyklosti a sloužit k jejich rozvoji, což je v případě romské komunity nezbytné, neboť romství jako takové zaniká. Dále jsou určeny pro činnost směřující k integraci romské menšiny do společnosti. Poskytovatel, kterým je některé z ministerstev, do jehož sféry působnosti žádost sahá, např. ministerstvo kultury, ji projedná s Radou vlády pro národnostní menšiny, sestaví dotační komisi, v níž musí být příslušníci národnostních menšin, v případě, že se věc týká romské integrace, je v ní vyhrazeno místo pro členy Rady pro romské záležitosti a následně dojde k jejímu schválení či zamítnutí. Její celková výše nesmí překročit 70 % celkových nákladů. Předsedové jednotlivých menšinových rad každoročně ve spolupráci s poskytovatelem zpracovávají pro vládu České republiky zprávu, v níž je popsáno vyhodnocení poskytnutých dotací.⁶²

Projekty integrace romské menšiny do společnosti žádající o dotační podporu musí v hlavní míře směřovat k odbourání sociálního vyloučení, které je zapříčiněno také nízkou hladinou tolerance většinové části společnosti, a do oblasti vzdělávání.⁶³

Rada vlády pro záležitosti romské menšiny byla zřízena 17. září 1997, členskou základnu tvoří zástupci romské menšiny, ministři, jejichž resorty jsou pro integraci podstatné, a náměstci ministrů dalších ministerstev. Předsedou je ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu, v únoru 2016 Jiří Dientsbier. Úkolem rady je,

⁶¹ Zákon č. 273/2001 Sb. o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů, poslední stav textu. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 2016-01-12].

⁶² Nařízení vlády č. 98/2002 Sb., kterým se stanoví podmínky a způsob poskytování dotací ze státního rozpočtu na aktivity příslušníků národnostních menšin a na podporu integrace příslušníků romské komunity, poslední stav textu. In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 2016-01-12].

⁶³ Tamtéž.

jak již název napovídá, integrace Romů do společnosti a zásadním dokumentem pro její současnou činnost je Strategie romské integrace na roky 2015 až 2020.⁶⁴

Zákon číslo 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon) je zákonem, který vychází z Listiny základních práv a svobod a mezinárodních smluv a jsou do něj promítnuty předpisy Evropských společenství. Dle zákona číslo 198/2009 Sb. je postihována diskriminace a nerovný přístup ve věcech práva na zaměstnání, na samostatně výdělečnou činnost, vzdělání, na zdravotní a sociální zabezpečení a další. Zákon rozlišuje diskriminaci přímou a nepřímou; přímá je ta, kdy se s osobou na základě její rasy či národnosti, náboženského vyznání, sexuální orientace, pohlaví nebo světonázoru nezachází stejně jako s osobou na srovnatelné pozici. Přímá diskriminace může být i opomenutím. Nepřímá vzniká například, když je na základě neutrálního usnesení některá z osob, jejíž odlišnost byla uvedena v popisu přímé diskriminace, znevýhodněna. I u tohoto jednání stačí opomenutí, aby byla naplněna skutková podstata činu. Poškozený se může práva domáhat soudní cestou, důkazní břemeno sloužící k vyvinění předkládá žalovaný.⁶⁵

Strategie romské integrace na roky 2015 až 2020 schválená vládou dne 23. února 2015 konstatuje, že v rámci integrace romského etnika byly za minulé období dosaženy jisté úspěchy, vyjmenovává převážně ty kulturně-jazykové, za něž se dá pokládat založení Muzea romské kultury v Brně, ale dle autora této práce se jedná

o úspěchy, které v žádném případě nesměřují k jádru problému. Pokud jde o rozvoj jazyka, jsou zde jisté pozitivní změny v rámci romské literatury či ve výuce romistiky na vysokých školách. Ale u mladší generace dochází k zániku znalosti romštiny, což bylo zjištěno při průzkumu v sociálně vyloučené lokalitě Kojatice-

⁶⁴ Vláda České republiky. *Rada vlády pro záležitosti romské menšiny*. [online]. [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/zalezitosti-romske-komunity/uvod-5779/>

⁶⁵ Zákon č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon). In: *ASPI* [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 2016-01-12].

Horky, nebo když autor oslovil romské chlapce narušující veřejný pořádek slovy slovenské romštiny: „O čhave džan khere!“, „Chlapci běžte domů!“.⁶⁶

Největšími problémy jsou dle tvůrců strategie stoupající sociální vyloučení, předsudky a stereotypy majority, nedostatečné sebevědomí Romů, což se při sčítání lidu projevuje v nepřiznání romské národnosti. Sociální vyloučení a ztráta bydlení mají za následek, že část Romů se dostane na ubytovny obývané asociální částí společnosti a vzhledem k problémům získat zaměstnání nemá šanci se z nich vymanit. Uvedené problémy se týkají 80 000 až 100 000 Romů, což je dle autorů strategie 1/3 romských obyvatel České republiky, přesto je za nepřizpůsobivou považována celá romská populace, a v oslovení těchto 2/3 vidí strategie zachování romské identity a v pozvednutí jejich ambic a dosažení úrovně většiny obyvatelstva zase odstranění předsudků.⁶⁷

Strategie si bere za úkol v následujících pěti letech od jejího schválení dosáhnout změn ve všech sférách života Romů, tedy v oblasti bydlení, vzdělávání, zdravotní péče, v zaměstnanecké politice. Splněním těchto úkolů chce dosáhnout odstranění sociálního vyloučení, což je spojeno také s dosažením úrovně majoritní části společnosti odstraněním rozdílů. Dalším úkolem je zachování romské kultury a jazyka a jejich rozvoj. Autor této práce zastává hypotézu, že právě rozvíjení kultury u dětí a zahrnutí výuky historie romského etnika do osnov základních škol by zdvihlo romské sebevědomí a přineslo zlepšení vzájemných vztahů.⁶⁸

Vzhledem k autorovým hypotézám zde bude popsána představa podpory užívání romského jazyka u romských dětí. Gestorem této podpory je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a je mu dáno za úkol zajistit volitelnou výuku romštiny na školách v závislosti na poptávce žáků a rodičů a zajistit k tomu vhodné didaktické pomůcky. Toto je autorem práce považováno za neřešitelný úkol. Jemu známá poslední učebnice romštiny *ROMANI ČHIB* byla vydána roku 1999. Představa nepovinné výuky v aglomeracích menších okresních měst, pro příklad

⁶⁶ Vláda České republiky. *Vláda schválila Strategii romské integrace na roky 2015 až 2020*. [online]. [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-strategii-romske-integrace-do-roku-2020-126945/>

⁶⁷ Vláda České republiky. *Vláda schválila Strategii romské integrace na roky 2015 až 2020*. [online]. [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-strategii-romske-integrace-do-roku-2020-126945/>

⁶⁸ Tamtéž.

Třebíče se 40 000 obyvateli, bude narážet na dva nejzásadnější problémy. V první řadě v nedostatku vyučujících. V té druhé pak na nezájem dětí a rodičů. Řešením by mohlo být zapojení českých nevládních neziskových organizací, které se již v současné době ve věci angažují a romské děti je dobrovolně a rády navštěvují.⁶⁹

Druhým, dle autora podstatným problémem je nezájem Romů o předškolní vzdělávání v mateřských školách. Gestor Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy se spolugestory Ministerstvem financí, Ministerstvem pro místní rozvoj a Ministerstvem práce a sociálních věcí za spolupráce s krajskými koordinátory pro romské záležitosti mají za úkol odstranit vyčleňování romských předškoláků, navýšit kapacity mateřských škol a do věci angažovat romské rodiče. Právě v přístupu romských rodičů k umístění dětí do mateřských škol spatřuje autor této práce největší problém, který však vychází z negativního vztahu majority ke všemu romskému, tedy i dětem.⁷⁰

4.2 Nevládní neziskové organizace působící v Česku

Největší z nevládních neziskových českých organizací, které se zabývají romskou problematikou v Česku, je Člověk v tísni. Okruh její působnosti se nevztahuje pouze na domácí problematiku. Angažuje se i mezinárodně, např. v roce 2014 poskytla humanitární pomoc do Srbska, postiženého povodněmi. Romské problematiky se týká program sociální integrace, který je zaměřen na osoby z chudinských čtvrtí, tedy i na Romy žijící v sociálně vyloučených lokalitách. Pracuje s problematikou nezaměstnanosti, bydlení, věnuje se odstraňování systémových příčin zadluženosti a vyrovnání rodinných rozpočtů. Bezmála polovina činnosti, konkrétně 40 %, je zaměřena na děti a mládež, od předškolní přípravy až po motivaci středoškoláků k dalšímu studiu. Umožňuje dětem vyplnit volný čas

⁶⁹ Vláda České republiky. *Vláda schválila Strategii romské integrace na roky 2015 až 2020*. [online]. [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/pri-uradu-vlady/jiri-dienstbier/aktualne/vlada-schvalila-strategii-romske-integrace-do-roku-2020-126945/>

⁷⁰ Tamtéž.

v nízkoprahových centrech. Program se věnuje i pedagogům, pro které jsou určeny kurzy, kde jsou na práci s dětmi ze sociálně vyloučených lokalit připravováni.⁷¹

Organizace s obdobným programem najdou v následujících letech uplatnění ve městě Most, kde je jasné, že z důvodu rozhodnutí vlády České republiky z roku 2015 dojde v nejbližších letech k uzavření lomu Československé armády a bude zde hrozit obrovská nezaměstnanost. Vzhledem k tomu, že vzdělání 25 % zdejších obyvatel je pouze základní, jejich uplatnění na trhu práce bude značně obtížné. Dva kilometry od Mostu se nachází sídliště Chanov, kde jsou mostečtí Romové koncentrováni. Přímo v Mostě na ulici Zlatnická má sídlo Komunitní centrum Chánov, jehož práce je zaměřena na obyvatele sociálně vyloučených lokalit, sociálně slabé a romskou národnostní menšinu.⁷²

Jako vzor pro vyjmenování některých oblastních nevládních neziskových organizací bude sloužit město Třebíč. Ty, jež se zabývají problematikou, do které lze zahrnout i Romy, zde v roce 2016 fungují dvě. Jedná se o Oblastní charitu Třebíč a Střed, o.s. Obě mají ve své náplni několik programů, které se prací se sociálně vyloučenými lidmi zabývají.

U Oblastní charity Třebíč jsou to:

- Ambrela: zaměřená na osoby ve věku 14 až 26 let, kterým je pomáháno navazovat vztahy se společenským prostředím. Lidé jsou převážně romské národnosti.
- Komunitní centrum Klubíčko: má stejné zaměření jako Ambrela, ale je určeno dětem do 14 let. Jako v předchozím případě jsou klienty převážně děti romské národnosti.

Další aktivity Oblastní Charity vyvíjí nízkoprahový klub Barák, do kterého mladí lidé vstupují pod zárukou anonymity a řeší zde své osobní problémy, v terénu se pohybují streetworkeri, kteří osoby nezačleněné do společnosti sami kontaktují.⁷³

⁷¹ Člověk v tísni. *Sociální integrace*. [online]. [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz/cs/socialni-prace>.

⁷² Komunitní centrum Chánov. *O nás*. [online]. [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: <http://www.chanov.cz/drupal/o-nas>

⁷³ Autorův vlastní výzkum.

U Středu, o.s. jsou to:

- Ambulance klinické psychologie: podporuje osoby při osobních, vztahových, sociálních či životních krizích.
- Program Pět P: je zaměřen na rodinu s dětmi a dobrovolníci v něm prací s dítětem vytvářejí jeho samostatnost, schopnost samostatného řešení problémů a navštěvují volnočasové aktivity.
- Sociální asistence a poradenství: obdobně jako Program Pěti P je zaměřena na rodinu. S tím rozdílem, že není využita práce dobrovolníků a zaobírá se rodinou neúplnou, rodinou se zdravotně postiženou osobou a rodinou v krizi, výchovnými problémy a dětmi v pěstounské péči.
- Šance ve STŘEDu: je určena pro děti a mladé lidi od 12 do 26 let a vede je k vyhýbání se konfliktu se společenskými a právními normami. Většina osob je do programu navržena kurátory pro mládež MěÚ Třebíč.
- Program Primární prevence: je určen dětem a mladým lidem ve věku od 4 do 19 let. Program je dlouhodobý a vede k předcházení vzniku a rozvoji rizikových jevů.
- Centrum prevence a pomoci: je určeno rodinám a mladým dospělým od 18 do 26 let, kteří se ocitli v obtížné životní situaci. Spolupracuje se státními institucemi, jako je např. Probační a mediační služba, s orgánem sociálně-právní ochrany dětí.
- Středisko výchovné péče STŘED: je určeno dětem s rizikovými projevy chování jako je trestná činnost, nerespektování autorit, vytváření si návyku na psychotropní látky.⁷⁴

Nevládních neziskových organizací fungujících v České republice a zahrnující do své činnosti romskou problematiku je nepřehledné množství a výběr zde uvedený je pouze stručným průřezem pro základní seznámení s jejich činností.

⁷⁴ Autorův vlastní výzkum.

5 Výzkum vnímání postavení Romů v ČR

Sociologický průzkum byl prováděn v únoru roku 2016. Z 50 dotazníků distribuovaných náhodně vybraným respondentům příslušejícím k majoritní části společnosti města Třebíče souhlasilo s jeho vyplněním 29 osob ve věku od 25 do 81 let, z nichž 12, tedy 41,3 %, bylo žen. Dotazy byly směřovány k potvrzení či vyvrácení 4 pracovních hypotéz, konkrétně že většinové společnosti není historie romského etnika známá a že by její znalost mohla změnit přístup k němu v pozitivním slova smyslu, že jsou v ní zakořeněny neplatné stereotypy při pohledu na ně a že je u ní rozšířena xenofobie a latentní rasismus. Položené otázky zněly:

- Muž/žena?
- Věk?
- Nejvyšší dosažené vzdělání: základní/střední odborné s výučním listem/střední s maturitou/vyšší odborné/vysokoškolské?
- Jaká je Váš vztah k Romům: pozitivní/negativní/spíše pozitivní/spíše negativní?
- Pokud negativní, krátce napište důvody.
- Znáte zemi původu romského etnika? Vyberte ze 4 možností:
 - a) Rumunsko,
 - b) Egypt,
 - c) Indie,
 - d) Španělsko.
- Znáte zemi původu většiny Romů žijících v současné době na území České republiky?
 - a) Bulharsko,
 - b) Slovensko,
 - c) Turecko,
 - d) státy bývalé Jugoslávie.
- Je Vám známa historie romského etnika za druhé světové války?
- Domníváte se, že znalost historie a kultury romského etnika by mohla změnit přístup většinové společnosti k němu?
- Domníváte se, že Romové pobírají od státu nadstandardní finanční dávky?

- Domníváte se, že Romové nechtějí pracovat, nebo že je nikdo zaměstnat nechce?
- Myslíte, že vymazání sociálního vyloučení Romů a jejich integrace do společnosti by byla přínosem a odstranila by jejich několik století trvající pobyt na jejím okraji?

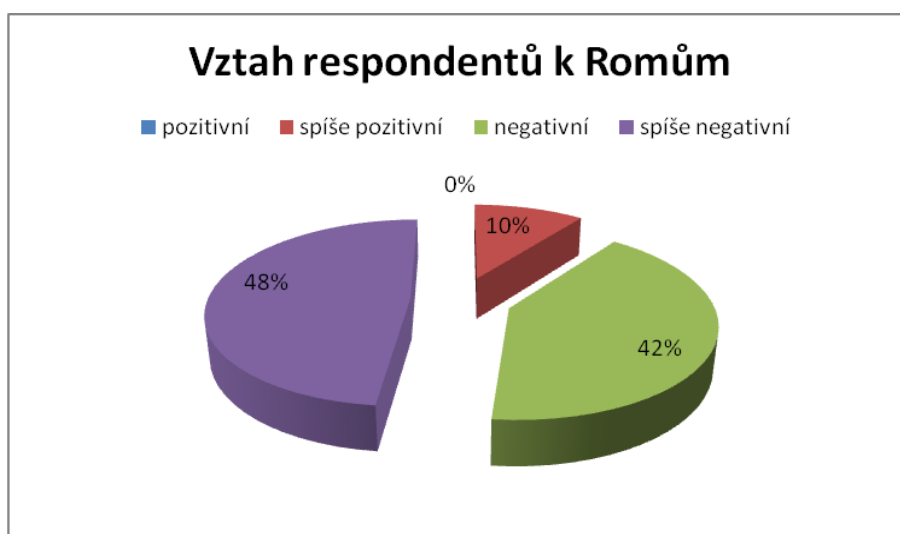
Graf č. 8

Zdroj: vlastní výzkum

Ohledně vzdělání bylo zjištěno, že nejvíce respondentů, konkrétně 16, má střední vzdělání s maturitou.

Graf č. 9

Zdroj: vlastní výzkum

Negativní a spíše negativní vztah k Romům mělo 26 respondentů, tzn. 90 %. Důvodů většina z nich napsala několik, 2 žádné, nelze je přesně statisticky analyzovat. Důvody byly: zneužívání sociálních dávek, vyhýbání se pracovnímu procesu, dopouštění se protiprávního jednání, v několika případech byly konkrétní činy popsány, vždy se jednalo o krádeže, lenost, vysoký počet dětí, nevhodné až agresivní chování a strach z něj, nízká inteligence a nechuť se vzdělávat, hlučnost, jiná kultura, nepřizpůsobivost a nemožnost integrovat se do společnosti, nevyzpytatelné reakce a zaštiťování se diskriminací. Devadesát procent respondentů s negativním nebo spíše negativním vztahem k Romům potvrdilo u dotazovaného vzorku hypotézu o xenofobii a skrytém rasismu. O latentním v tomto případě hovoříme z důvodu, že dotazník byl anonymní a tazateli není známo, jak své názory projevují na veřejnosti. Na xenofobii zase ukazuje to, že několik respondentů se při psaní důvodů svého negativismu kromě jiného vyjádřilo, že se bojí Romů a jejich chování.

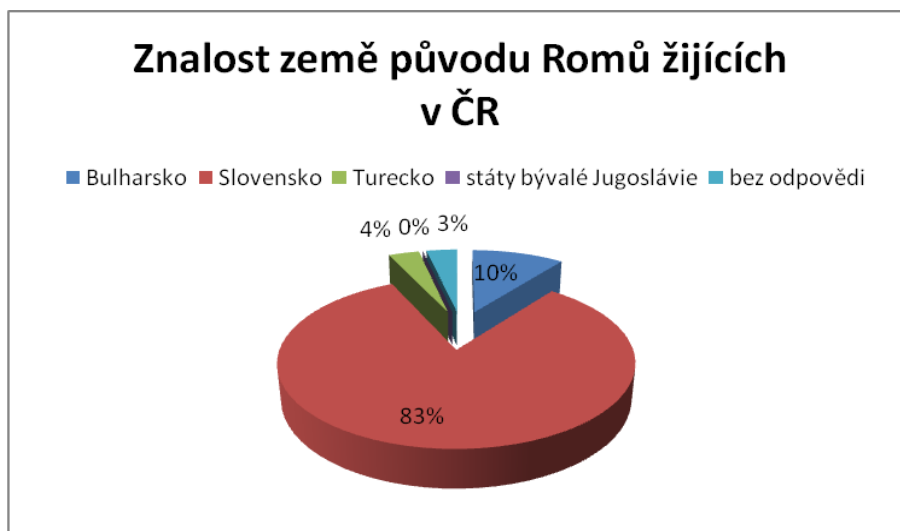
Graf č. 10

Zdroj: vlastní výzkum

Patnácti respondentům byla země původu romského etnika Indie známa. V těsném závěsu se však s 11 kladnými odpověďmi drželo Rumunsko.

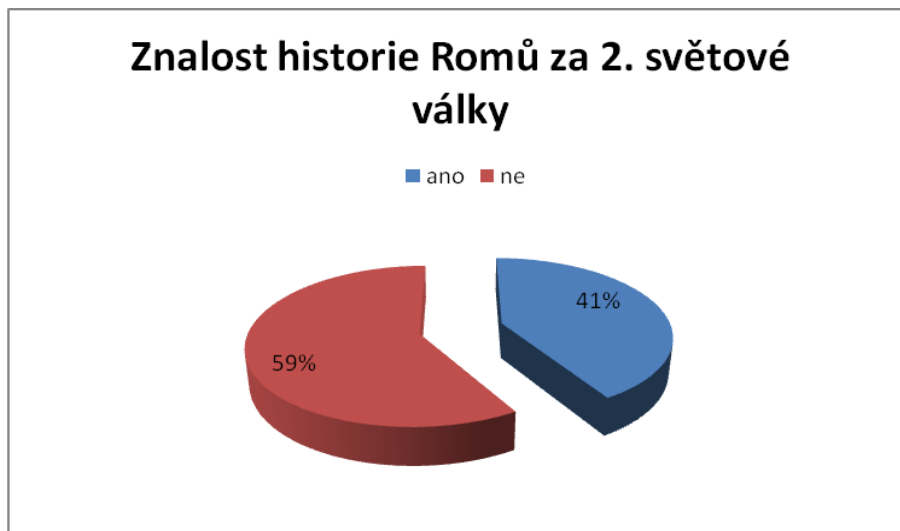
Graf č. 11

Zdroj: vlastní výzkum

Znalost země původu většiny Romů žijících v současné době na území České republiky byla známa 24 respondentům.

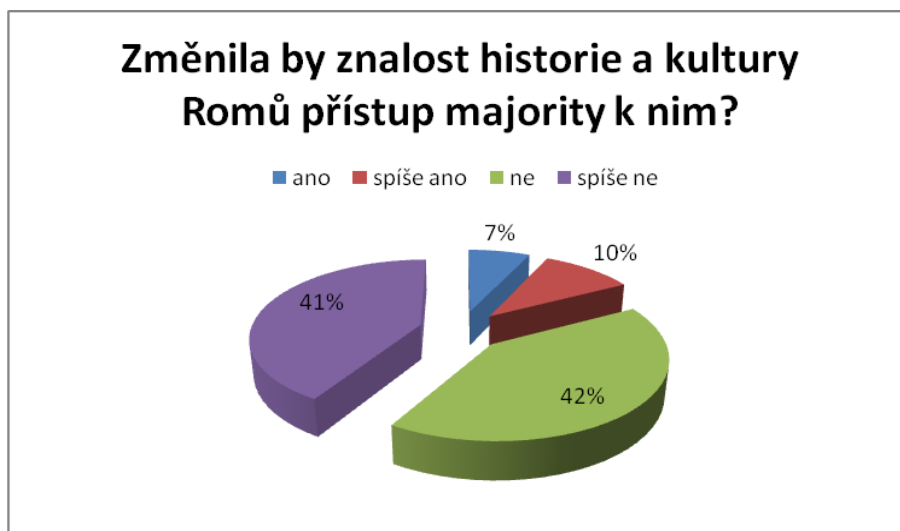
Graf č. 12

Zdroj: vlastní výzkum

Většině respondentů nebyla historie romského etnika za 2. světové války a jeho genocida známa. Negativně se vyjádřilo 17 dotazovaných.

Graf č. 13

Zdroj: vlastní výzkum

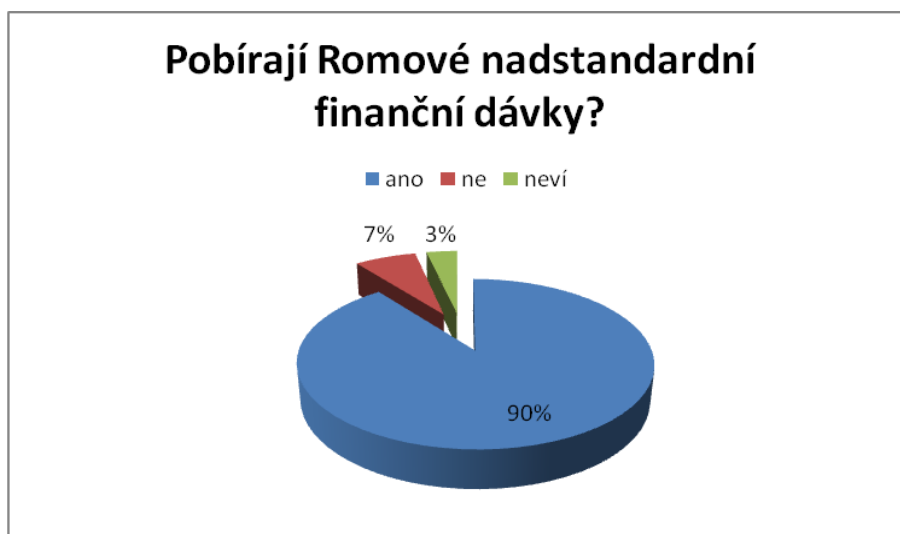
Dvacet čtyři respondentů, tj. 83 %, nesouhlasí s myšlenkou, že by znalost historie a kultury romského etnika mohla změnit přístup většinové společnosti k nim.

Odpověďmi na otázky ohledně znalosti dotazovaných k zemi původu Romů, zemi původu současné populace v ČR a znalosti historie jejich etnika za druhé

světové války, se hypotéza, že většinové části společnosti není historie známa, v případě respondentů potvrdila. Neznalost 59 % v případě romského holocaustu je značná. Padesát dva procentní znalost země původu, tedy Indie, už určité znalosti předpokládá, ale domněnka 38 %, že prapůvod Romů je v Rumunsku, tuto znalost degraduje. Výborná znalost byla ohledně původu Romů žijících v České republice, kdy správně odpovědělo 83 %. Je však pravda, že v případě přítomnosti dotazujících se při vyplňování dotazníků byla v několikrát užita nápověda, jaký jazyk z romského etnolektu při rozhovoru s nimi často slyší.

Osmdesát tři procent nesouhlasných odpovědí ke změně přístupu k romské minoritě prohloubením znalostí její historie v případě respondentů hypotézu nepotvrdilo. Je však třeba vzít v úvahu to, že jedna z nejtragičtějších a nepříliš vzdálených částí romské historie, tedy romský holocaust, jim z 59 % známa vůbec nebyla.

Graf č. 14

Zdroj: vlastní výzkum

U odpovědí na otázku, zda Romové pobírají od státu nadstandardní finanční dávky, se 90 %, tj. 26 respondentů, vyjádřilo, že ano. Z odpovědí respondentů vyplývá, že u 90 % z nich zůstal zakořeněn stereotyp sahající do sedmdesátých let 20. století, kdy Romové v rámci nucené asimilace nadstandardní finanční dávky pobírali. O ty s listopadem 1989 přišli, ovšem díky několika předcházejícím desetiletím si na státu vytvořili závislost. Současné, např. sociální dávky je

umožněno pobírat veškerému obyvatelstvu České republiky, které na ně má nárok. Hypotéza byla v rámci vzorku dotazovaných potvrzena.

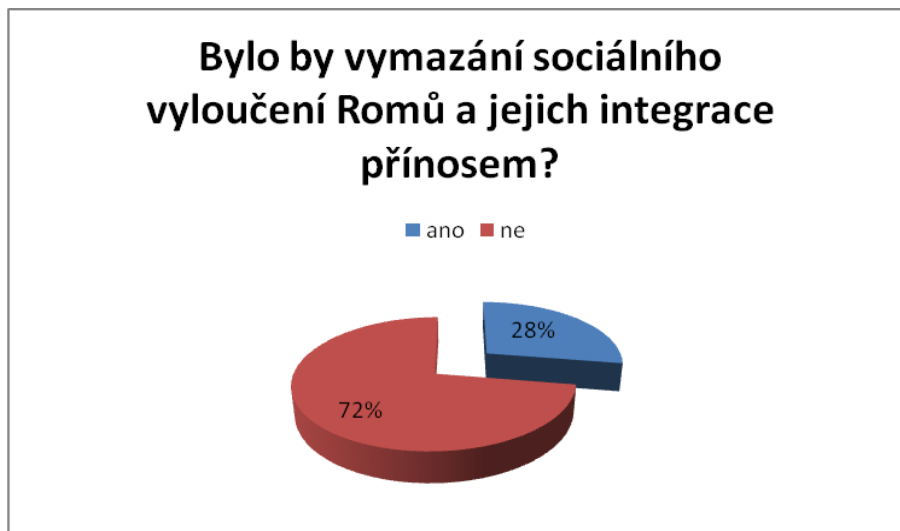
Graf č. 15

Zdroj: vlastní výzkum

Dvacet respondentů se domnívá, že Romové pracovat nechtějí, z těchto 20 se 3 nedívají na romskou komunitu jako na celek, ale rozlišují, že o práci nestojí pouze někteří. Toto rozlišování lze aplikovat i na těch 6, kteří souhlasili s oběma možnostmi s tím, že ti, kteří se chtějí nechat zaměstnat, zaměstnání kvůli nezájmu možného zaměstnavatele nejsou. U odpovědí na tuto otázku nelze jednoznačně říci, nakolik jsou založeny na stereotypch. Pravdou je to, že na výhodách poskytovaných romské menšině minulým režimem si někteří vytvořili závislost a odnaučili se soběstačnosti.

Graf č. 16

Zdroj: vlastní výzkum

Na dotaz, zda vymazání sociálního vyloučení Romů a jejich integrace do společnosti by byla přínosem a odstranila jejich několik století trvající pobyt na jejím okraji, odpovědělo 21 dotazovaných jednoznačně, že ne. Z 8 respondentů, kteří se domnívali, že ano, se 2 nad otázkou zamysleli více a doplnili ji o úvahu v jednom případě, že k tomu je potřeba aktivity obou stran, a ve druhém, že musí být také ochota toto podstoupit ze strany romské minority.

Závěr

Má bakalářská práce si vzala za úkol přiblížit několik problémů ve vztahu k romské menšině na území České republiky.

V první kapitole zaznělo stručné statistické shrnutí týkající se Romů žijících v České republice a nejviditelnější markanty, kvůli nimž se ocitli v sociálním vyloučení na okraji majoritní české společnosti.

Druhá kapitola pak v několika podkapitolách popisuje romskou historii od příchodu Romů do českých zemí v letech 1416-1417 do současnosti. Nejvyšší důraz je pak kladen na období prvorepublikového Československa, které se tvrdostí zákona číslo 117/1927 Sb. zcela vymykalo celé tehdejší Evropě, dále na dobu německé okupace republiky a romského holocaustu. Během války bylo vyhlazeno přibližně 500 000 Romů, z nichž několik stovek bylo z Protektorátu Čechy a Morava, kde se v letech u Písku a Hodoníně u Kunštátu nacházely cikánské tábory, odkud pokračovala cesta převážně do Osvětimi. Následně provedeným výzkumem byla zjištěna alarmující neznalost tohoto období mezi majoritní částí společnosti. Neméně důrazu bylo kladeno na popis historie romského etnika od roku 1945 do současnosti. Právě toto období je časem, kdy byla původní česká romská komunita, vyhlazena v koncentračních táborech, na území českých zemí nahrazena nově příchozí převážně ze Slovenska. Tato migrace do nového prostředí, spojená s nucenou asimilací prováděnou totalitní komunistickou společností, stojí za větší částí současných problémů.

V kapitole pojednávající o aktuálním postavení Romů na našem území je na příkladu sociálně vyloučené lokality Kojatice-Horky v Kraji Vysočina přiblížen život takto selektovaných Romů. Metodou řízeného dotazování u 10 % vzorku zdejší populace byly obhajovány hypotézy týkající se rasově motivovaných konfliktů s majoritou, znalosti romského jazyka a vlivu vzdělání na zaměstnání. V druhé části je publikován rozhovor s ředitelkou Muzea romské kultury v Brně PhDr. Janou Horváthovou, která se ve svých odpovědích vyjádřila k nejpálčivějším romským

otázkám, jež jsou jedním celkem složeným z menších částic, který je nutno rozmotat, neboť mezi nimi existuje souvislost. Dále např. uvedla, že pojem romská psychika je zakořeněný stereotyp, který neexistuje.

Čtvrtá kapitola týkající se českých nevládních neziskových organizací ve dvou podkapitolách hovoří o normách, které se bezprostředně romské problematice týkají, a to jak na úrovni Evropské unie, tak na úrovni České republiky. Největší pozornost je věnována Strategii romské integrace na roky 2015 až 2020 schválené vládou České republiky v únoru 2015, v níž je za značný problém současnosti považováno stoupající sociální vyloučení, předsudky a stereotypy majority a nedostatečné sebevědomí Romů. V druhé části je popis českých nevládních neziskových organizací, jež s romskou minoritou pracují, a zvláštní pozornost je věnována těmto organizacím na území města Třebíče, kdy je jejich činnost popsána podrobněji.

Poslední kapitola se zabývá výzkumem vnímání postavení Romů České republiky v očích majoritní části společnosti. Průzkum byl realizován s 29 respondenty na území města Třebíče a byl směřován k potvrzení či vyvrácení čtyř hypotéz, konkrétně zda je respondentům známa historie romského etnika, zda by její znalost změnila přístup většinové společnosti k Romům, zda jsou v jejich myslích zakořeněny neplatné stereotypy a jsou xenofobní a latentně rasističtí.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použitých českých zdrojů

ASPI [právní informační systém]. Praha: Wolters Kluwer ČR [vid. 2016-01-12].

ČESKO. *Úplné znění ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky; Úplné znění Usnesení České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky; Úplné znění zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny*. Vyd. 10. Praha: Armex, 2014. 128 s. Edice kapesních zákonů. ISBN 978-80-87451-33-5.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 374 s. ISBN 80-246-0139-7.

FUJDA, Milan, Eva KUNDTOVÁ KLOCOVÁ, ed. a Radek KUNDT, ed. *Identity v konfrontaci: multikulturní výchova pro učitele/učitelky SŠ a ZŠ*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 2011. 445 s. ISBN 978-80-210-5558-2.

HORVÁTHOVÁ, Jana. *Kapitoly z dějin Romů*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002. 84 s. ISBN 80-7106-615-X.

HÜBSCHMANNOVÁ, Milena. *Šaj pes dovakeras = Můžeme se domluvit*. 4. nezm. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 129 s. ISBN 80-244-0496-6.

CHRASTINOVÁ, Hana. *Právní postavení Romů v Protektorátu Čechy a Morava*. Brno, 2010/2011. Diplomová práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity.

JAKOUBKOVÁ BUDILOVÁ, Lenka a Tomáš HIRT. *Policista v multikulturním prostředí: informační manuál pro Policii ČR*. Praha: Člověk v tísni - společnost při ČT, 2005. 100 s. ISBN 80-903510-1-8.

KOUKOLÍK, František. *Češi: proč jsme kdo jsme - a jak dál?*. 1. vyd. Praha: Galén, ©2015. 419 s. Makropulos. ISBN 978-80-7492-129-2.

NEČAS, Ctibor. *Historický kalendář: dějiny českých Romů v datech*. 1. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1997. 123 s. ISBN 80-7067-769-4.

NEČAS, Ctibor. *Holocaust českých Romů*. Vyd. 1. Praha: Prostor, 1999. 173 s., [32] s. obr. příl. ISBN 80-7260-022-2.

NEČAS, Ctibor, ed. *Pamětní seznam. II, Hodonín*. 1. vyd. Praha: Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského, 2014. 113 s. Památník Hodonín; sv. 1. ISBN 978-80-86935-24-9.

NEČAS, Ctibor. *Romové v České republice včera a dnes*. 5., dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 129 s. ISBN 80-244-0497-4.

NEČAS, Ctibor. *Špalíček romských miniatur: osoby a dějství z romského dramatu, které se odvíjelo na scéně historické Moravy*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008. 123 s., xvi s. obr. příl. Dějiny a kultura; sv. č. 17. ISBN 978-80-7325-151-2.

Práce mezi cikánským obyvatelstvem. Praha: Statistické a evidenční vydavatelství tiskopisů, 1958. 93 s. Edice časopisu Národní výbory.

SAMKOVÁ-VESELÁ, Klára. *Romská otázka: psychologické důvody sociálního vyloučení Romů*. Vyd. 1. Praha: Blinkr, 2011. 95 s. ISBN 978-80-87579-03-9.

Státní okresní archiv Třebíč, *fond OÚ, karton č. 367*.

ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: [multikulturní výchova v praxi]*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2008. 273 s. ISBN 978-80-7367-182-2.

ŠOTOLOVÁ, Eva. *Vzdělávání Romů*. Vyd. 4., V nakl. Karolinum 2., rozš. a upr. Praha: Karolinum, 2011. 130 s., [24] s. obr. příl. ISBN 978-80-246-1909-5.

Život a kultura etnických minorit a malých sociálních skupin = Das Leben und die Kultur der ethnischen Minderheiten und kleiner Sozialgruppen: sborník ze stejnojmenné konference k nedožitým 70. narozeninám prof. Oldřicha Sirovátky

konané 27.-28.9.1995 [v Brně]. Brno: Ústav pro etnografii a folkloristiku Akademie věd České republiky, 1996. 149, 166 s. ISBN 80-85010-86-0.

Seznam použitých internetových zdrojů

Český statistický úřad. *Veřejná databáze*. [online]. [cit. 2015-12-10].

Dostupné z: <https://vdb.czso.cz>

Člověk v tísní. [online]. [cit. 2016-02-17]. Dostupné z: <https://www.clovekvtisni.cz>

EUR-Lex. *Přístup k právu Evropské unie*. [online]. [cit. 2016-02-07].

Dostupné z: <http://eur-lex.europa.eu>

Komunitní centrum Chánov. [online]. [cit. 2016-02-17].

Dostupné z: <http://www.chanov.cz>

MIGHEALTHNET - *Informační síť o dobré praxi ve zdravotní péči pro migranty a etnické menšiny v Evropě*. [online]. [cit. 2016-02-16].

Dostupné z: <http://www.mighealth.net>

Vláda České republiky. [online]. [cit. 2016-02-07]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz>

VYHNALOVÁ, Alena. *Národnost a sčítání lidu České republiky. Analýza způsobu získávání a vyhodnocování dat o národnosti*. Brno, 2013. Bakalářská práce. Katedra sociologie Masarykovy univerzity. [online]. [cit. 2016-02-16].

Dostupné z: https://is.muni.cz/th/386011/fss_b/Bakalarska_prace.txt

Seznam obrázků a grafů

Seznam obrázků

Obrázek 1: Část soupisu Romů na základě z. č. 117/1927 Sb. a vl. nařízení č. 68/1928 Sb.	18
Obrázek 2: První strana nařízení Zemského úřadu v Brně ohledně vyhlášky ministerstva vnitra ve věci trvalého usazení Romů	19
Obrázek 3: Část vyhlášky z 21. července 1942 vyzývající cikány, míšence a osoby žijící po cikánsku k zaevidování	21
Obrázek 4: Sociálně vyloučená lokalita Kojatice-Horky	31

Seznam grafů

Graf č. 1: Označení, kterým se vzorek populace nazývá	33
Graf č. 2: K jaké národnosti se vzorek populace hlásí	33
Graf č. 3: Rodinný stav	34
Graf č. 4: Jazyk používaný v domácnosti	35
Graf č. 5: Forma měsíčního příjmu	35
Graf č. 6: Nejvyšší dosažené vzdělání vzorku populace	36
Graf č. 7: Zaměstnání vzorku populace	36
Graf č. 8: Nejvyšší dosažené vzdělání respondentů	59
Graf č. 9: Vztah respondentů k Romům	60
Graf č. 10: Znalost země původu romského etnika	61
Graf č. 11: Znalost země původu Romů žijících v ČR	61
Graf č. 12: Znalost historie Romů za 2. světové války	62
Graf č. 13: Změnila by znalost historie a kultury Romů přístup majority k nim?	62
Graf č. 14: Pobírají Romové nadstandardní finanční dávky?	63
Graf č. 15: Chtějí Romové pracovat nebo je zaměstnavatelé nechtějí?	64
Graf č. 16: Bylo by vymazání sociálního vyloučení Romů a jejich integrace přínosem?	65

Bibliografické údaje

Jméno autora: Tomáš Rohovský

Obor: Bezpečnostní studium

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Problematika romské menšiny v českých zemích od r. 1948
do současnosti

Rok: 2016

Počet stran textu: 60

Počet titulů českých použitých zdrojů: 20

Počet internetových zdrojů: 7

Vedoucí práce: doc. Ing. Štefan Danics, Ph.D.